

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה



פרשת תרומה



ירושלים עיה"ק תובכ"א
תשע"ט לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו
ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו
בשנת תשמ"ה בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין
משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים ה"ו, כי
כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא
יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמר על פרשת השבוע,
ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת"י, אשר רואה
אור לראשונה כאן בס"ד.

כל המעוניין לזכות את הרבים ולפתוח
נקודת מכירה לחוברות אלו, בבית הכנסת
/ ישיבה / מקוה וכיו"ב, על ידי קופה
[שיניחנה מליל שישי עד מוצ"ש מדי שבוע],
ניתן לפנות למערכת ההפצה.

**לכל ענייני ההפצה יש לפנות בשעות בין
הסדרים, לפלאפון מספר 0527622629**

ניתן להשיג את החוברות בנקודות המכירה

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר
הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות
ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת תרומה

פותחים ב'תורה' / מידות הארון שבורות - לומדי
התורה צריכים מידות שבורות / התורה אינה שוכנת
בגוף שאין בו מידות טובות / עבודת המידות / בגנות
הכעס / בגנות הגאווה

מפתח העניינים

'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' / פותחים בתורה / כל מידותיו של ה'ארון'
שבורות 'כל מי שלומד תורה - צריך לשבר ולהשפיל עצמו' / התורה אינה
שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות / אם האדם לא יעבוד על מידותיו
- זה מלווה אותו עד הקבר / 'עיר פרא אדם יולד' / עבודת המידות נפסלת
ב'היסח הדעת' / הידיעה וההכרה בחולי - חצי רפואה / במידות יש 'אבות' ויש
'תולדות' / 'לעולם יהא אדם ענוותן כהלל' / המידות השכיחות שאדם נכשל
בהם יותר / הכעס - חוסר 'אמונה' / לפקוח עין בזמנים המועדים לפורענות /
ריבוי הרצונות מביא את האדם לידי כעס / עצות 'סגוליות' לבטל ה'כעס' /
להכין עצמו מתחילה ולקבל על עצמו שלא לבוא לידי כעס / התבוננות על
כעסו על בני ביתו / חכם הרואה את הנולד / לנצל את הזמן של ה'כעס' - לשפע
של 'ברכה' / הכעסן שכועס על כל דבר מה / 'קשה לכעוס וקשה לרצות' /
קשה לכעוס - אבל שומר עברתו / 'קשה לכעוס ונה לרצות' / הכועס טורפים
לו מצוותיו / ה'כעס' הוא תולדה של ה'גאווה' / במה יש לאדם להתגאות? /
משל נפלא על המושתמש ונהנה מ'כבוד' בעולם הזה / מעשה על הגאון רבי יוסף
זונדל מסאלנט זצ"ל / על ענוותנותו ונהגתו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל /
כל אחד יחפש נגעי עצמו / 'ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך' / יסוד הגאווה -
שחושב שיש בו יתרון על האחרים / ה'תולדות' של ה'גאווה' שונות הם / לאו
דגאווה / העצה לענוה - אהבת כל אחד מישראל / לשתוק בשעת הכעס / כל
עבודת ה' תלויה במידות / עבודת המידות עבודה קשה היא / הלימוד בענייני
מוסר מעורר את האדם יותר / 'הבא ליטהר מסייעין בידו'

מפתח חידו"ת

- א. בענין עושרן של בני ישראל במדבר לד
ב. בענין ארון הברית לשון זכר לח
ג. בענין דמות שני הכרובים זכר ונקיבה מז



חוברת זו והלימוד בה יוצאת לאור על ידי החפץ בעילום שמו, לפרנסה ובריאות השלימות בגוף ובנפש בגו"ר, הצלחה ברכה ונשיאת חן, לו ולכל משפחתו, אריוש"ט, הרחבת הדעת ומנוחת הנפש, וללמוד תורה הקדושה מתוך שלוות ומנוחת הנפש כמ"ש והאר עיינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לבבינו לאהבה וליראה את שמך, אכי"ר

ניתן להשיג את החוברות
מתחילת השבוע בשולחנות ההפצה
של י. בלוי בבתי הכנסת

אי"ה החל מהשבועות הקרובים
תהיה אפשרות לקבל את
החוברות "מגיד דבריו ליעקב"
בדואר עד הבית
ניתן ליצור קשר בפלאפון
מספר 0527622629

ניתן להקדיש את הוצאות
הדפסת החוברות השבועיות
בפלאפון מספר 0527628840

נשמח מאוד לקבל כל הערה והארה
הוספות וטעויות הדפוס וכיו"ב
ולחוספה לרשימת התפוצה
במייל: 8542164@gmail.com

פותחים ב'תורה' / מידות הארון שבורות - לומדי התורה צריכים מידות שבורות / התורה אינה שוכנת בגוף שאין בו מידות טובות / עבודת המידות / בגנות הכעס / בגנות הגאווה

'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'

בעזרת ה' יתברך, נראה היום לדבר קצת בענייני הפרשה ועל הדברים הצריכים חיזוק, פרשת השבוע פרשת תרומה, 'וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה (ומפרש רש"י, לי - לשמי), מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי' (שמות כה א-ב), במה מתבטאת התרומה? 'וזאת התרומה אשר תקחו מאיתם זהב וכסף ונחושת וכו' (שמות כה ג). וכל ה'תרומה' הזו והאסיפה הזו, כלל ישראל מתנדב כדי לבנות את ה'משכן', אשר בו הקב"ה שוכן, 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כה ח)^א. ואחר כך מתחילים את ההכנה של 'כלי המקדש', 'ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו, וכן תעשו' (שמות כה ט).

פותחים בתורה

מה הכלי הראשון שעושים מכלי המקדש? ה'ארון'. 'ועשו ארון עצי שיטים, אמתיים וחצי אורכו ואמה וחצי רוחבו ואמה וחצי קומתו' (שמות כה י). למה פותחים מכל כלי המשכן דייקא ב'ארון'? כיון שב'ארון'

א. הקב"ה שוכן אצל כל אחד ואחד מישראל

וצריכים לדעת דברי רבותינו (של"ה שער האותיות ערך לב טוב וערך קדוש ועוד, וע' נפש החיים שער א פ"ד ועוד): 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', לא נאמר בפסוק: 'ושכנתי בתוכי', במשכן, אלא 'ושכנתי בתוכם', הקב"ה שוכן אצל כל אחד מכלל ישראל.

היו מונחים ה'לוחות'. בארון הייתה מונחת ה'תורה'. פותחים ב'תורה'.
'כלי המקדש' של ה'משכן', הכל חשוב הכל נכבד הכל קדוש וטהור, אבל
במה פותחים ומתחילים? 'ועשו ארון עצי שיטים'. פותחים ב'תורה'.

כל מידותיו של ה'ארון' שבורות

ואיך עושים אותו? 'אמתיים וצי אורכו ואמה וחצי רוחבו ואמה וחצי
קומתו', וכבר עמדו רבותינו המפרשים הקדמונים: מדוע ה'ארון'
מיוחד בדבר הזה שכל מידותיו היו 'שבורות'? הכל שבור. כל המידות
אינם במידה שלימה. והרי, מי שיתבונן בפרשה בשאר כל הכלים של
ה'משכן', לא מצינו דבר כזה, אלא כל המידות שלימות. במה נשתנה
ה'ארון' משאר כלי המקדש?

'כל מי שלומד תורה - צריך לשבר ולהשפיל עצמו'

רבינו יעקב בעל הטורים בביאורו תורה, עומד על זה, כך הוא כותב:
'אמתים וחצי אורכו ואמה וחצי רוחבו ואמה וחצי קומתו', "כל
מידותיו היו שבורות בחצאי אמות, ללמד שכל מי שלומד תורה צריך
לשבר ולהשפיל עצמו". ('ע' עירובין נד.). 'מילתא אגב אורחא קא משמע
לן קרא', התורה מלמדת אותנו עוד 'ידיעה' (ידיעה גדולה ונכבדה), אם
אתה רוצה הצלחה ב'תורה'? אתה רוצה קניין בעבודת ה' יתברך? צריך
שיהיה לך 'מידות שבורות'. ונראה בעזרת ה' לדבר על זה.



התורה אינה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות

רבינו יונה בפירושו למסכת אבות (פ"ג משנה יז) על המשנה 'רבי אלעזר
בן עזריה אומר, אם אין תורה אין דרך ארץ, אם אין דרך ארץ
אין תורה'. מפרש רבינו יונה (להקשיב היטב, אלה דברים נפלאים), 'אם אין
דרך ארץ אין תורה', "רצונו לומר, שצריך תחלה לתקן את עצמו במידות.

ובזה תשכון התורה עליו, שאיננה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות, לא שילמוד התורה ואחר כך ייקח לו המצות", אחר כך יבואו לו המידות הטובות, "כי אי אפשר", בצורה כזו אי אפשר לקנות תורה. זה מה שהתנא באבות - רבי אלעזר בן עזריה - מלמד אותנו: 'אם אין דרך ארץ אין תורה'. אדם מוכרח לעבוד ולתקן את מידותיו, וכך הוא מתהפך להיות 'כל' שהתורה תחול אצלו, מציאות של 'דרופתקי דאורייתא' (סנהדרין צט:), הוא וה'תורה' - חד הוא. זה רק אם יש לו מידות טובות ומתוקנות. אבל אם חלילה אין מידותיו מתוקנות כדבעי, לא תשכון אצלו התורה. וצריכים לדייק לשון רבינו יונה, לא כתוב שאדם כזה שאין לו מידות מתוקנות הוא לא ילמד תורה, אלא שהתורה לא תשכון אצלו, כלומר שהוא לא יקנה אותה קנין גמור אם אין מידותיו מתוקנות. וזה עבודה גדולה, זה לא דבר קל. צריך להשתדל ולהתאמץ בזה, אין אדם שפטור בזה, כולם חייבים לעבוד על זה.



אם האדם לא יעבוד על מידותיו - זה מלווה אותו עד הקבר
כי אם האדם לא יעבוד על מידותיו, 'הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם' (אבות פ"ד מ"א). וכמו שאמרו המפרשים שהפשט בזה הוא, שאפילו בשעה שמוציאין אותו מן העולם, בשעת ה'לוויה' שלו, עדיין 'הקנאה והתאוה והכבוד' מלווים אותו, (אם הוא לא עבד לתקן את זה בחייו). אפילו ברגע האחרון עדיין זה יבער אצלו כ'אש' 'הקנאה התאוה והכבוד'².

ב. חמדת הממון עד שעת פטירה ממש

הגאון ר' אל'ה לופיאן זצ"ל (המשגיח הגדול של ישיבת כפר חסידים), מספר בספרו לב אליהו על אחד בזמנו שהיה לקוי ב'חמדת הממון' (ל"א), היה דבוק באהבה לממון (ואני אומר את זה בלשון המעטה...), כל ימיו וכל חייו רק על

'עיר פרא אדם יולד'

אדם יראה בעצמו, איך שבבחרותו היה לו איזה 'ליקוי', והוא ולא עבד על זה, האם זה נשאר אצלו או שזה משום מה פקע ואיננו? בוודאי שזה נשאר אצלו. צריך להשתדל ולעבוד. כל אחד ישתדל ככל יכולתו. כתוב בפסוק בספר איוב 'עיר פרא אדם יולד' (איוב יא יב). והפירוש הוא - אמר הסבא מקעלם ע"ה - שהתכלית והתפקיד שלנו, זה מ'עיר פרא', שאדם נולד עם כל המידות שיש לו, שאינם מתוקנות, התכלית והתפקיד להוציא מ'מעיר פרא' - 'אדם יולד'. צריך להיוולד 'אדם'. שלם ומתוקן במידותיו. [והביא דבריו הרבה פעמים מרן המשגיח זצ"ל (ראה אור יחזקאל מכתבים עמוד שגב, ואור יחזקאל אלול עמוד ז, ואור יחזקאל אמונה עמוד קכט, ואור יחזקאל מידות עמוד ל ועמוד קכט ועוד). והראה לי בני בכורי חו"ב רבי אברהם אליעזר הי"ו דברי רש"י קהלת (ד' י"א) ועיר פלא אדם יולד, שיהפך וישתנה לו מה שהיה כעיר פרא, וייעשה אדם. עכ"ל. והן הם הדברים. ודו"ק היטב].



זה הוא חשב, איך להוסיף ואיך להרבות ולקבץ ולאסוף ולאגור כסף. עד שהגיע זמנו להיפטר מן העולם. וכבר היה חולה גווע גוסס, וכולם היו סביבו (אנשי ה'חברא קדישא' וה'יורשים' שלו), וראו אותו שהוא ברגעים האחרונים של חייו ממלמל וקולו בל 'ישמע, (ראו את השפתיים שלו נעות, אבל קולו לא ישמע, לא היה לו כח להגיד את זה בקול). מישחו עשה אתו חסד, חטה את האוזן ליד הפה שלו כדי לשמוע מה הוא מבקש, (מי יודע, אולי הוא רוצה להשאיר ירושה גדולה לקרן גמ"ח וכו'), והוא שמע שהוא אומר כך: 'תאמין לי, אני יודע את מצבי, אני יודע איפה אני עומד עכשיו, ואני יודע שעוד כמה רגעים אני נמצא בבית דין של מעלה, אין לי ספק בזה, אבל תאמין לי שאם מישחו מאתכם היה מושיט לי כמה 'פרוטות', הייתי לוקח את זה ושם מתחת ל'כר' שלי!'. אלו המידות של האדם. אם לא יעבוד, עד הרגע האחרון הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם הזה, זה הולך איתו למסע ה'לוויה', זה 'מוציא' ומלווה אותו מן העולם.

עבודת המידות נפסלת ב'היסח הדעת'

ויש הרבה דרכים והרבה אמצעים לזה. זה לא שאדם לא יודע איך להצליח ואיך לעבוד את הבורא יתברך, ברוך ה' חכמי ישראל האירו לנו את העיניים בדברים הללו. נתנו את העצות והדרכים והספרים והכללים שאדם ישתדל בהם - ויצליח. רק צריכים לעבוד על זה. הרי בעינינו ראינו הרבה שהצליחו, בכל מיני מידות טובות ומתקנות שהיו להם. ואם אפשר לאחרים - גם לנו אפשר. אלא שצריכים עבודה, ולא להיסח דעת מהעבודה. הדברים הללו נפסלים ב'היסח הדעת'.

הידיעה וההכרה בחולי - חצי רפואה

עצם זה שאדם יודע את ליקויו, זה עצמו חצי רפואה. כשהוא יודע שיש אצלו דברים שצריכים תיקון, זה עצמו ברכה. הוא יודע שהוא צריך לעבוד על זה. אבל אחד שחושב את עצמו כליל המעלות, כליל השלימות, וכליל המידות והדעות - זה חורבן. זה צרה צרורה. הוא אומר לעצמו: 'מה חסר לי?..', 'מי ייתן וירבו כמותי בישראל!..', 'מה רוצים ממני?!..'. אבל כשאדם יודע את התפקיד שמיועד לו, ומה הוא צריך לעבוד, ואיך הוא צריך לעבוד, יש לו עוד תקוה. יש לו 'היכי תימצא' של תיקון. אלה דברים פשוטים.



במידות יש 'אבות' ויש 'תולדות'

וצריך לדעת, כי גם ב'מידות' יש 'אבות' ויש 'תולדות', יש דברים המסתעפים ויוצאים מכל מידה ומידה, וזה המבחן האמיתי. הפלא יועץ (ערך גאוה וערך תולדות) כותב שיש בני אדם שיכולים להטעות את עצמם. 'אני אף פעם לא מתגאה'. 'אני כמעט כמו הלל הזקן, כמו שהוא היה מצויין בענווה, גם אני מצויין', (אני לא אומר שהגעתי למדרגה של הלל הזקן.. זה 'גוזמא'.. אבל לא רחוק, 'כמעט'..). מה העצה? אומר

ה'פלא יועץ' בא ונעשה לך 'בחינה', בא נראה, אתה אומר שיש לך את המידה של ה'ענוה', וההיפך מה'ענוה' זה ה'גאווה', ומה ה'תולדה' של מידת ה'גאווה'? ה'כעס'. (אדם שהוא בעל גאווה, הוא הרכה פעמים כועס). אם אדם כועס או שאינו כועס - הרי זו בחינה למדוד האם הוא בעל גאווה או לא. אם הוא שותק, הוא מבליג, הוא לא מקפיד כלל, הרי זה אות וסימן שאכן בעל ענוה הוא.



'לעולם יהא אדם ענוותן כהלל'

הגמרא מספרת במסכת שבת (לא), מעשה נפלא על הלל הזקן. אומרת הגמרא: 'לעולם יהא אדם ענוותן כהלל'. והגמרא מביאה דוגמא, שהיו שני בני אדם (אולי היה זה בירושלים), שהתערבו אחד עם השני על ארבע מאות דינרים אם יצליח השני 'להוציא אותו מהכלים'. להרגיז אותו ולגרום לו שהוא יכעס ויקפיד. אותו אחד הלך, ומצא את השעה המתאימה..., ביום שישי, ערב שבת קודש, כשהלל היה מתרחץ לכבוד שבת קודש, הוא בא ליד ביתו צועק ושואל: 'מי כאן הלל? מי כאן הלל?'. זה עצמו חוצפה שאין לה גבול (רש"י שם), כך מדברים אל נשיא ישראל? אל גדול הדור שכל חכמי ישראל יושבים לפניו כפופים? 'הלל' היה נשיא ישראל, בא מבבל ועלה לארץ ישראל ושימש את שמעיה ואבטליון וזכה לתורה, ושלשלת הנשיאות ממנו עמדה, ואתה שואל: 'מי זה? שמעתי על איזה 'הלל', מי כאן הלל?!'. הלל שומע שקוראים לו, מיד הוא התלבש ויצא מהרחצה, 'נתעטף ויצא לקראתו'. מי יודע איזה שאלה חמורה יש לו, אולי יש לו איזה שאלה של 'פיקוח נפש', והוא הזדמן בדיוק ברגעים האלה (לפעמים חוקא בזמנים הלחוצים ביותר, מגיעים שאלות חמורות). אמר לו: 'כן בני היקר והנכבד, אני כאן הלל, בני מה אתה רוצה? איזה שאלה יש לך לשאול?!'. אמר לו: 'כבוד הרב,

יש לי שאלה חמורה לשאול אותך'. שאל אותו הלל: 'מה השאלה שלך? שאל בני שאל'. שאל אותו: 'מפני מה ראשיתן של בבליים סגלגלות?', הראש של ה'בבליים' הוא 'עגול' כמו 'ביצה' (ע' רש"י שם), למה הוא לא עגול כמו של כל הבריאה כולה?'. וכשהוא אומר את זה - הוא מצביע באצבע על הלל.. (הרי הלל עלה מבבל - סוכה כ.). לא מצא משהו אחר לשאול אותו בשעה הזו שהלל מתרחץ לכבוד שבת.. (לא מצא איזה חקירה בהלכה, אלא 'חקירות טבעיות'.. מה השאלות האלה? 'קושיא לאלקינו'). אמר לו הלל: 'בני, שאלה גדולה שאלת', 'צריך עיון גדול ונכבד'.. צריך להשיב לך על זה תשובה של חכמי, אבל טעם הדבר הוא 'מפני שאין להם חיות פקחות', כיון שאין להם מילדות חכמות, והם לא יודעות לילד כהוגן, לכן יצא הראש שלהם בצורה 'לא הכי טובה' בצורה של 'סגלגל'.

הוא שמע את התשובה, וחזר, והלל גם הוא חזר לבית המרחץ, ושוב הוא חוזר אל הלל ועוד הפעם הוא שואל 'מי כאן הלל? מי כאן

ג. להשיב לשואל כראוי ולא לדחותו בשתי ידיים אם אין שאלתו ראויה

ובמאמר המוסגר, זה לימוד מוסר גדול איך להשיב לשואלים. הרבה פעמים באים בשאלות לחכם, והוא יודע מה הוא צריך להשיב, אבל אם דוחה אותו מיד: 'איזה שאלה את שואל אותי?'. בפעם אחרת שתהיה לאותו אחד שאלה, הוא יהיה נמנע מלבוא ולשאול.

מספרים על גדול אחד בירושלים (כמדומני הגאון רבי שמואל סלאנט זצ"ל), שפעם נכנס אצלו איזה 'פתי' אחד ושאל אותו שאלה. הרב שמע את ה'שאלה', אמר לו: 'שאלה חמורה שאלת, תחכה קצת, אני צריך לעיין בה', הלך לארון והוציא את 'הספר הגדול' שהיה לו, ופתח אותו (הגודל שלו תפס לו את כל השלחן), עיין בו, ואחר כך אמר לו: 'עכשיו יש לי תשובה ואני יודע להשיב לך'. כי אם הוא היה דוחה אותו מיד, עונה לו את התשובה בקצרה, אם היית באה לאותו אדם אחר כך שאלה גדולה, היה נמנע לבוא ולשאול. כיון שפעם אחת הוא שאל וענו לו 'בקוצר רוח'. צריכים לדעת איך להשיב.

הלל? יש לו עוד שאלה 'חמורה' לשאול אותו. ועוד הפעם הלל יוצא אליו מבית המרחץ, והוא שואל אותו: 'כבוד הרב, יש לי שאלה מטרידה'.. למה רגליהם של האפריקנים רחבות?', (למה הרגלים של 'אידי אמין' רחבות?!).. כבר סמוך לחשיכה, ערב שבת קודש, לא מצאת משהו אחר לחקור? ועוד הפעם הוא משיב לו: 'שאלה גדולה שאלת בני'.. כך הוא שאל אותו שלש פעמים. אחר כך אמר לו: 'שאלות הרבה יש לי לשאול', יש לי הרבה שאלות לשאול אותך, 'ומתירא אני שמא תכעס'. חושש אני שתכעס עלי. 'נתעטף הלל וישב לפניו, אמר לו: כל שאלות שיש לך לשאול שאל'. הוא ראה כך, כעס. אמר לו להלל: 'תדע לך שהפסדתי בגללך ארבע מאות דינרי זהב! למה לא כעסת והקפדת?!'. והסיבה לזה שהלל לא כעס היא, כיון שהלל היה ענוותן. זה ה'סוד'. ומי שענוותן הוא לא יכול לכעוס. (גם אם הוא ירצה הוא לא יכול לכעוס, הוא לא יודע מה זה כעס).



המידות השכיחות שאדם נכשל בהם יותר

ואני רוצה להקריא מדברי רבינו הרמח"ל ע"ה בספרו 'מסילת ישרים' (פרק יא), על ענין הכעס והגאווה, והוא מחלק את זה גם ל'מדרגות' שונות, ל'אבות' ול'תולדות', 'והנה המידות הן רבות, כי כפי כל הפעולות ששייכים לאדם בעולם כמו כן מדותיהן שאחריהן הוא נמשך בפעולותיו', אחרי המידות שלו האדם נמשך. "אמנם, כמו שדברנו במצות שהיה הצורך להנקות בה יותר, דהיינו, ממה שרגילות בני האדם ליכשל", יש דברים ששכיח ומצוי שאדם נשכל בהם, ויש שדברים שזה לא שכיח ולא מצוי שהאדם ייכשל בהם. לדוגמא: 'שתיית דם' או 'אכילת שקצים', לא מצוי שאדם ייכשל בזה, נפשו של אדם קצה בזה (מכות כג), ואותו דבר במידות, יש מידות שמצוי להיכשל בהם, ויש מידות

שפחות שכיח להיכשל בהם. "כן נדבר במדות הראשיות באריכות עיון יותר", נרחיב קצת, נדבר על המידות הללו שצריכות עבודה גדולה יותר, "מפני רגילותנו בהם", שאנחנו בעוונותינו רגילים בהם, כי כל עוד שאנחנו לא עובדים עליהם, אנחנו נכשלים בהם. "והם הגאווה, הכעס, הקנאה והתאוה", הם מידות ששכיחות כל יום וכל שעה, "הן כל אלה מדות רעות אשר רעתם ניכרת ומפורסמת, אין צריך לה ראיות", לא צריך להביא על זה ראיה, "כי הנה רעות בעצמן ורעות בתולדותיהן, כי כולן חוץ משורת השכל והחכמה, וכל אחת כדאי לעצמה להביא את האדם אל עבירות חמורות".



הכעס - חוסר 'אמונה'

מביא הרמח"ל ע"ה, "על הכעס, אמרו רבותינו ז"ל", כך דרשו רבותינו בזוהר הקדוש (דכ"ז ע"ב, וע"ע הריב"ש סי' קע), "כל הכועס יהיה בעיניך כאלו עובד עבודה זרה". ובאמת מה הביאור בזה, למה כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה? והתשובה היא: שכל אחד יחקור בעצמו, צריכים לחקור קצת, למה אדם כועס. אדם ישאל את עצמו: 'למה אני כועס?'. יש כאלה יאמרו לך: 'מה אני יכול לעשות? ככה זה...', ובהוא פטר את עצמו.. זה לא 'תשובה' ולא 'תירוץ' (זה 'קשקוש' בעלמא..). אומרים המפרשים (ע' אגרת הקודש פרק כה): ה'כעס' מגיע לאדם מחוסר 'אמונה'. כי אם אתה מאמין באמונה גמורה, 'אמונת אומן', אמונה מוחלטת, שבידו יתברך הכל, שהוא עשה הכל והוא עושה הכל והוא פוקד הכל, (כמה תרוויה וכמה תפסיד ואם יהיה לך נזקים וכו'), אם כך מה יש לך לכעוס על פלוני שעשה לך מה שעשה, וציער אותך וכו'. וכי הוא זה שציער וגרם לך את כל זה? זה לא הוא. אלא כך נרשם לך בשמים, שהשנה הזאת כך יהיה, שכך ידברו וכך יעשו לך. אם אתה מאמין

באמונה גמורה שהכל בידו יתברך והוא שגזר וקבע - אם כן מה יש לך לכעוס? שיהיה לך לכפרת עוונות הצער הזה שנגרם לך. אבל כשאתה חושב: 'פלוני עשה לי כך, והוא דיבר והוא אמר והוא עשה והוא גרם', זה בדיוק 'עבודה זרה'. כי אתה מייחס לאדם הזה כאילו יש לו כוחות בפני עצמו. אתה לא חש ומאמין שהוא סך הכל 'שליח' של הבורא יתברך, יד ההשגה פעלה דרכו. לכן אמרו רבותינו: 'כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה'. אם אתה מאמין שהכל בידו - אין לך מקום לכעוס.



ד. כל השנה שמר את הכס לצורך האתרוג..

מספרים על אדמו"ר הקדוש מהרי"מ מזלאטשוב זצ"ל שהיה עני ואביון ממש, וכל השנה כולה היה אוסף פרוטה לפרוטה, היה לו קופה מיוחדת בשביל לקנות אתרוג, (הרי 'אתרוג' מהודר עולה הרבה כסף, והוא יודע שאין לו תקציב בשביל הדבר הזה, לכן במשך כל השנה הוא אוסף פרוטה לפרוטה בקופה המיוחדת לזה), עד שיגיע ערב החג ובוה הוא יקנה את האתרוג שלו. וכך היה. הגיע ערב החג ב"ה, וכבר נצטבר לו מהכסף שאסף סכום יפה שיכול לקנות בו אתרוג, הלך וקנה אתרוג מהדור ויפה, חזר לביתו שמח וצוהל, מחכה לנענע אותו בחג. אשתו רואה שאין בבית כלום, ואת כל הכסף שהיה לבעלה הוא הוציא על האתרוג, לא נשאר בבית אלא 'אתרוג' בלבד.. אמרה לו: 'הבית ריק ואתה דואג לאתרוגים?', לקחה את האתרוג ושברה אותו.. (אדם שומע סיפור כזה כבר מתעצבן.. קל וחומר אם הוא היה בעל המעשה.. כל אחד ישאל את עצמו מה הוא היה עושה בכזה מצב?.. היה כולו 'רותח מכעס', 'כל השנה אני אוסף ומקמץ מעיסתי בשביל האתרוג, ובסוף האשה תבוא ותפסול אותו?!'.. אוי ואבוי מה שהיה שם..). אבל הרב שתק, לא אמר מילה. מה יעשה? יכעס? הרי זה לא יעזור לו. הוא ידע שזה נעשה מידו יתברך. אמר: ריבונו של עולם, אני רציתי לצאת ידי חובת אתרוג, ואספתי כל השנה פרוטה לפרוטה, ובסוף לא עלה ביד, כי זה מה שאתה רצית שיהיה. זה כח עצום של אדם שמאמין באמונה גמורה שהכל מומנו יתברך.

לפקח עין בזמנים המועדים לפורענות

ואדם יתבונן, כי הרבה פעמים יש שעות המיועדות ל'פורענות', שעות המיועדות ל'כעס'. או 'ימים' כאלה שהוא 'כועס'. לדוגמא: כשהוא יוצא בבוקר למלאכתו, הוא ממהר, ומכל דבר קטן הוא 'מתפוצץ', הוא מתרגז, הוא ממהר, אין לו זמן אפילו ל'בוקר טוב'. או ביום שישי אחרי הצהריים, שהוא גם זמן המועד ל'פורענות', למה? יש לזה כמה סיבות. דבר ראשון: כי הוא רוצה לישון ולא נותנים לו.. יש הפרעות ורעש בבית.. או סיבות אחרות: ערב שבת יש 'לחץ' לקראת 'שבת המלכה', (ותמיד יש הכנות ל'זמירות' של שבת כבר מערב שבת..). בזמנים כאלה - תפקח עין. תיזהר ותישמר יותר. [וכתב החיד"א ז"ל בעבודת הקודש (מורה באצבע סימן ד' אות ק"מ): "בהעלות המנחה בערב שבת הוא עת מסוכן למחלוקת בין איש לאשתו, והרבה טורח הסט"א לחרחר ריב, והאיש הירא יכוף את יצרו ולא יעורר שום מחלוקת והקפדה, ואדרבה יבקש שלום וילך לשלום", ועיין גיטין (נ"ב א') ודוק היטב].

לתפוס את הגנב 'על חם'

ה.

מספרים על גדול אחד, שפעם אחת בערב שבת אחרי שיצא מה'מקוה', בא לביתו סמוך לחשיכה, וכשהוא נכנס הוא רואה שמתוך ביתו יוצא גנב עם הפמוטים של כסף, (שעמדו להדליק בהם נר לכבוד שבת), והרב 'תפס' אותו בדיוק ב'כניסה', הוא מצד אחד והוא מצד שני.. אותו אחד עמד תוהא ובוהא, לא יודע מה לומר ומה לדבר.. הפה שלו נסתם ונאלם.. אמר לו הרב: 'באת להפקיד אצלי את הפמוטים הללו כמשכון בעד כסף הלוואה שאתן לך כנגד זה? בשמחה רבה, תשאיר את הפמוטים אצלי ואני אתן לך את השווי שלהם', וכך היה, ה'גנב' נתן כ'פקדון' את ה'פמוטים', והרב שילם לו את הכסף בשווי שלהם.. העיקר לא לבוא לידי כעס. (מישהו אחר היה מדליק אותו עם הפמוט הזה.. הייתכן? שלי מתוך ביתי, ואני בעיני רואה את זה..'. אדם חושב שממונו זה 'קר מכל יקר', עם ה'פמוטים' יקחו אותו בהלוויה.. זה לא כך..).

ריבוי הרצונות מביא את האדם לידי כעס

יש עוד סיבה שגורמת לאדם לבוא לידי 'כעס', וזה כיון שהוא רוצה הרבה דברים. הוא רוצה את זה ואת זה וכו' וכו', וכיון שלא נעשה רצונו - הוא בא לידי כעס. 'אני פקדתי ציוותי ודרשתי, ובסוף לא נעשה מה שביקשתי!'. ומיד מתחיל לכעוס. יש לו עצה טובה כדי להימנע מלבוא לידי ה'כעס', כיון שאתה רואה שאתה כועס בגלל שאתה מבקש הרבה - תצמצם את מידת הרצון שלך וכך לא תכעס. כך אתה מבטל את ה'היכי תימצוי' המביאך לידי 'כעס'. אל תבקש הרבה, וכך גם לא תכעס הרבה.

עצות 'סגוליות' לבטל ה'כעס'

יש הרבה עצות להקטין את הכעס, יש עצות 'סגוליות' ויש עצות 'טבעיות'. עצות 'סגוליות' - בשעה שאדם כועס יסתכל בציצית. כי 'כנף' בגימטריא 'כעס'. (שמירת הלשון ח"ב חתימת הספר פ"ג, כף החיים סי' כד ס"ק כה). יש עצה אחרת, שיקרא 'תהילים'. כיון שיש מאה וחמישים מזמורי תהילים, שזה עולה בגימטריא 'כעס' (ע' ארך אפים סי' י אות טז, ודברי חכמים דעת חכמה שער התשובה פרק כד ריש עמוד רלט).



להכין עצמו מתחילה ולקבל על עצמו שלא לבוא לידי כעס

אבל מה נעשה שאדם כועס - את כל העצות הוא שוכח.. הוא 'לא יכול' להסתכל בשעת הכעס בציצת ולומר מזמורי תהילים. 'בעידנא דיצר הרע, לית דמדכר ליצר הטוב' (נדרים לב:), בתוך הריחתא קשה לו. תגיד לו לומר 'תהילים', הוא יאמר לך: 'אני צריך לומר 'תיקון חצות', מגילת 'איכה', אני צריך לומר..'. כולו כועס ורותח. מה יעשה? יכין עצמו. יקבל על עצמו תחילה שלא לבוא לידי כעס.



התבוננות על כעסו על בני ביתו

אדם יתבונן: בדרך כלל על מי הוא כועס? על המשפחה שלו. על קרובים ועל ידידים שלו. ונניח שבאמת הפעם הם עשו מעשה שלא כהוגן נגדך. (מה שיש הרבה לפקפק בזה). וכי כדאי בשביל הפעם הזו לשכוח את כל הטובות שעשו לך? באמת מגיע להם שתכעס עליהם? תתבונן: כמה פעמים עשו לך טובות לאין מספר, בלעדיהם אתה לא מוצא 'ידיך ורגליך'. אדם יראה בתוך ביתו, בלי אשתו ובני ביתו הוא אבוד, הוא לא יכול לעשות כלום. (ויש לזה הרבה ראיות.. אם האשה הולכת ללדת בשעה טובה ומוצלחת, מיד הוא מגייס את כל המשפחה שיבואו 'להציל' אותו.. מתקשר לאמא לדודה לסבתא לכל מי שיכול לבוא ולעזור לו..). אתה זקוק להם תמיד, בכל עת ובכל שעה, פעם אחת עשו שלא כרצונך, כבר מגיע ה'ריתחה' הזאת?! כל אחד שתשאל אותו יאמר לך שזה לא הגיוני. זה לא מסתבר. אלא מה? בשעת כעס אדם לא חושב על זה. לכן תתבונן בזה ותחשוב על זה עכשיו, ותקבל על עצמך שיהיה מה שיהיה - אני אשתדל להתאפק קצת.



חכם הרואה את הנולד

בספר 'מעם לוועז' מביא על זה משל, משל למה הדבר דומה, לאדם שהפסיד (נניח) מאה דינרים, ומרוב הכעס שלו עמד בראש הגג והשליך עוד אלף דינרים.. מה יאמרו על אחד כזה? נטרפה עליו דעתו. אותו דבר בכעס: עשו לך משהו שלא כהוגן - וכי אם תכעס עכשיו מה יצא מזה? יצא מזה פרי טוב? יצא מזה 'שלום' או 'ברכה'?! בוודאי שלא. אלא מה? תפסיד עוד. תהיה חכם ותמנע את ההפסדים הבאים.



לנצל את הזמן של ה'כעס' - לשפע של 'ברכה' אדרבא, בשעה שאדם בולם את עצמו בשעת מריבה, עליו נאמר 'תולה ארץ על בלימה' (איוב כו ז), מי זה 'על בלימה'? אומרת הגמרא (חולין פט.): מי שבולם פיו בשעת ריתחא וכעס. אתה יכול לגרום מתוך ה'כעס' ל'ברכה'. רק תחשוב ותכין את עצמך למקרים כאלה (שלא יבואו).

הכעסן שכוּעס על כל דבר מה

ממשיך ה'מסילת ישרים', "ונדבר עתה מן הכעס. הנה יש הרגזן שאמרו עליו, כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה, והוא הנכעס על כל דבר שיעשו נגד רצונו, ומתמלא חימה", אתה רואה אותו, ממש 'עד ראשו' הוא מלא ב'כעס', מלא ב'חימה', (מה'אוזניים' נשפך לו כעס...), "עד שכבר לבו בל עמו ועצתו נבערה", הוא כבר איבד את ה'לב' שלו, 'כלי הדעת' כבר לא עובדים אצלו, "והנה איש כזה כדאי להחריב עולם מלא", הוא לא היה מהסס להחריב את כל העולם כולו מרוב כעסו, "אם יהיה יכולת בידו, כי אין השכל שולט בו כלל, והוא סר טעם ממש ככל החיות הטורפות", באותו זמן הוא מתהפך ל'אריה' ול'נמר', והוא הולך בבית ומטייל.. (אם היה אפשר להקליט ולצלם אותו, ואחר כך מראים לו אותו עצמו הוא היה נבהל ונבעת). "ועליו נאמר 'טורף נפשו באפו הלמענך תעזב ארץ?' (איוב יח ד), והוא קל ודאי לעבור על מיני עבירות שבעולם אם חמתו תביאהו להם", כשהוא כועס לא איכפת לו מאף אחד, שום דבר, הוא יכול לעבור על כל העבירות שבתורה, למה? "כי כבר אין לו מניע אחר אלא כעסו ואל אשר יביאהו ילך", אין מה שיעצור אותו, אין מה שיפייס אותו, הכעס מוליך אותו להיכן שילך.

ו. אם זה מצוה - צריכים לומר 'לשם ייחוד'..

יש אדם שרואה דבר מיד הוא 'רותח'. סיפרו על גדול אחד שהיה באחד המקומות (אולי בבית הכנסת אולי בבית פרטי) בשעה שמצאו שם גנב, (נכנס

קשה לכעוס וקשה לרצות'

וכאן ה'מסילת ישרים' עובר ל'מדרגה' מתחת לזה (הוא מדבר מדרגות מדרגות), "ויש כעסן רחוק מזה", הוא ברוך ה' לא מהסוג הראשון שמתמלא חמה על כל דבר קטן, הוא רחוק מזה, "והוא שלא על כל דבר אשר יבואהו שלא כרצונו אם קטן ואם גדול יבער אפו. אך בהגיעו להרגיז, ירגז ויכעס כעס גדול, והוא שקראוהו חכמים ז"ל (אבות פ"ה מ"א): קשה לכעוס וקשה לרצות". ה'הצתה' שלו איטית, אבל אם הוא 'נדלק' אוי ואבוי, ה' ירחם. יש לו 'כעס' שקשה לרצות ולפייס ולהרגיע אותו. לא יעזור לו מאומה. עד שיתפייס ייקח זמן רב. "וגם זה רע ודאי, כי כבר יכולה לצאת תקלה רבה מתחת ידו בזמן הכעס ואחרי כן לא יוכל לתקן את אשר עוותו", אחרי שהוא כועס הוא מתחרט על מעשיו, אבל כבר מאוחר.

קשה לכעוס - אבל שומר עברתו

ומדרגה פחותה מזה, "ויש כעסן פחות מזה, שלא יכעס על נקלה, ואפילו כשיגיע לכעס יהיה כעסו כעס קטן, ולא יסור מדרכי השכל", עדיין עם 'כלי השכל' ו'כלי הדעת' שלו, "אך עודנו ישמור עברתו", עדיין הכעס שמור אצלו. "והנה זה רחוק מן ההפסד יותר מן הראשונים שזכרנו", הוא לא גרוע כמו הסוגים שהזכרנו של הכעסנים, "ואף גם זאת ודאי, שלא הגיע להיות נקי, כי אפילו זהיר אינו עדין, כי עד שהכעס עושה בו רושם, לא יצא מכלל כעסן".

מישהו לגנוב, ותפסו אותו 'על חם'. היה שם אחד שמאד כעס על הגנב הזה, אמר להם: 'תרביצו לו בכל הכח, מצוה להרביץ לו!'. אמר לו הרב: 'אם זו מצוה - תגיד לשם יחוד בכוונה...'. כל דבר נהיה מצוה... ואם 'מצוה' כזו באה לידו, הוא צריך לעשות אותה עם כל ההידורים.. 'מצוה להרביץ'.. מי פסק לך? תחכה, נבדוק ונברר, נשאל מורי הוראה. לא צריכים מיד לכעוס, לנהוג ב'חפזון' וב'בהילות' ב'כעס' וב'ריתחה'. צריך להיות עם ענוה והכנעה.

'קשה לכעוס ונח לרצות'

ויש עוד סוג אחר, "ויש עוד פחות מזה, והוא שקשה לכעוס, וכעסו לא להשחית ולא לכלה, אלא כעס מעט. וכמה זעמו? רגע ולא יותר" (ע"פ ברכות ז.), במשך 'שניה' אחת הוא כועס, "דהיינו, משעה שהכעס מתעורר בו בטבע עד שגם התבונה תתעורר כנגדו", והוא מבטל על ידי הדעת את הכעס, "והוא מה שאמרו חכמים ז"ל (אבות פ"ה מ"א): 'קשה לכעוס ונח לרצות'. הנה זה חלק טוב ודאי", זה מעלה טובה, זה מעלה גדולה, כמו שה' מסילת ישרים ממשיך אחר כך. אבל המעלה העליונה והטובה - זה כהלל הזקן. שהוא הנקי מן הכעס מכל וכל, אפילו התעוררות של כעס לא נעשית בו.



הכועס טורפים לו מצוותיו

צריך ללמוד את הנושא הזה, לדעת חומר הענין. הרב חיד"א ע"ה (עבודת הקודש מורה באצבע סי' א אות י וסי' י אות שיד ועוד) מביא מהמקובלים וזהו הקדוש (ח"ב דף קפב ע"א) שמי שכועס טורפים לו מצוותיו. הוא מפסיד את כל המצוות שקיים! אדם יראה מה יכול להפסיד בשעת הכעס שלו. את הכל ממש. ואחר כך צריך תיקון גדול מחדש עד שיגיע למדרגה הראויה. שאדם יראה ויתבונן בספרי מוסר ויראה, יקבל את העצות ואת ההדרכות הראויות והנצרכות לו. כל מה שהזכרנו זה מעט מן המעט'. קצת לעורר את האדם שיידע שהכעס 'עולה ביוקר' ויזכור את הטובות שמקבל מחבירו.

ז. הפקיר ממונו כדי שלא ייכשל השני ב'גזל'

הגאון רבי נתן אדלר זצ"ל (היה מלאך ה' צבאות), ומספרים עליו שפעם אחת מיהו נכנס לחצר שלו, בחורף, בשביל לגנוב עצים להסקה', והוא ראה

ה'כעס' הוא תולדה של ה'גאווה'

כל זה הוא מהענין של ה'כעס', אבל זה רק ה'תולדה'. ה'אב' של ה'כעס' זה ה'גאווה'. אדם שיש לו את המעלה של ה'ענוה' הוא פטור מן הכעס, לא שייך אצלו הדברים הללו. ולהיפך, כשאדם לקוי בעיני 'גאווה' זה נורא נוראות ה'כעס' שלו.



במה יש לאדם להתגאות?

הקדמונים שואלים: איך אדם יציר חומר יכול להתגאות? הרי הוא היום כאן - ומחר בקבר. על מה יש לו להתגאות? אם אדם יחפש בעצמו איזה 'מעלות' (לכאורה) שיש בו, מה ימצא בעצמו? (קודם כל: ספק אם ימצא.. אולי ימצא רק חסרונות ומומים...). ונעיין בזה. אתה אומר שאתה 'חכם'. וכי ה'חכמה' שלך היא? במה אתה מתגאה? הרי אתה קיבלת אותה מהבורא יתברך! וכי החכמה דיליה הוא? הרי מהקב"ה הוא קיבל את ה'כשרונות' הללו. ה'כבוד' לאלהים היא. הרי אם תבוא איזה 'ציפור', תכנס איזה ציפור כאן, ותאמר לכולם: 'אני מתגאה עליכם, כיון שאני היחידה כאן מכל האנשים שיכולה לרוח ולעופף בשמים..'. או אם יכנס איזה 'שור הבר', ויאמר: 'כמה קילו אתם יכולים להרים? מאה, מאתיים?! אני מרים אלף קילו! אם כן נמצא שאני גדול ונכבד ממך'. מה יאמרו לו? 'רואים שאתה 'שור' ואתה 'בהמה'.. אתה קיבלת כח מהבורא יתברך להרים משאות, לכן יש לך כח יותר מהאדם. וכי זה נקרא מעלה שיש לך? הרי נתנו לך את זה! כך כותב הרמח"ל בספר 'מסילת ישרים' (פרק כב).

אותו, מיד הוא אמר: 'הפקר גמור! תיקח כמה שאתה רוצה!'. כדי שחלילה יהודי לא ייכשל באיסור. זה מדרגה גדולה. וכיוצא בזה מספרים על רבינו ה'חפץ חיים' זצ"ל כידוע.

משל נפלא על המשתמש ונהנה מ'כבוד' בעולם הזה
 ה'כבוד' הוא לה' יתברך. והקדמונים הביאו על זה משל נפלא, משל
 לאחד שהמלך הזמין אותו אל ארמונו. אמר לו: 'תבוא אלי,
 אני רוצה לדבר אתך באיזה ענין'. אותו אחד שמח מאד, הזמינו אותו
 לארמון המלך, זה דבר גדול. התלבש בבגדי שבת מהודרים, נכנס בשעה
 הקבועה לארמון המלוכה, נכנס ל'פלטריין' הפנימי, היכן שהמלך יושב,
 והמלך עדיין לא הגיע. הוא מחכה עד שיבוא המלך. בינתיים הציץ מינה
 ושמאלה, והוא רואה על השלחן מונח ה'כתר' של המלך. (מעשה
 תפארת, פלא פלאות, משובץ באבני יהלומים, משובץ ב'אבני קודקוד', כולו מעשה
 זהב). ולידו מונח ה'שרביט' של המלך. ועל יד זה ה'גלימה' המלכותית.
 הוא מסתכל על זה, ומתקרב יותר ויותר. ואחר כך הוא אומר לעצמו:
 'אולי כדאי לנסות אם זה מתאים לי?.. אני רק אנסה... יש כאן ראי גדול,
 ננסה ונראה איך זה נראה?!'. וכך היה לובש את ה'גלימה' והוא שם על
 הראש את ה'כתר', ומחזיק בידו את ה'שרביט', והוא מסתכל על עצמו
 ב'מראה' 'מחייך' לעצמו בראי.. ובאותו רגע - נכנס המלך! רואה אותו
 עומד מחייך לעצמו מול הראי עם ה'כתר' וה'גלימה' וה'שרביט'.. כל
 אחד ישאל את עצמו: איך אותו אדם הרגיש באותו רגע? הוא מתפלל
 מעומק הלב: 'ריבון העולמים תעשה אותי 'חברותא' של 'קורח ועדתו'..
 אנא, מהר תפתח האדמה ותבלע אותי..'. כולו מתבייש. והנמשל פשוט,
 ה'כבוד' - זה של הקב"ה, הקב"ה הוא 'מלך הכבוד'. ואתה לוקח
 ו'מתלבש' בזה?! (וע"ע איגרת הרמב"ן ז"ל).



מעשה על הגאון רבי יוסף זונדל מסאלנט זצ"ל
 יותר מזה, מידת ה'כבוד' כל כך מגונה היא, אדם מוכן לשלם 'כסף
 מלא' בשביל שיכבדו אותו. גדולי ישראל היו בדיוק להיפך. ראיתי

מעשה נפלא, על הגאון ר' זונדל מסאלנט זצ"ל, (הרב'ה של ר' ישראל סאלנט, זצ"ל), היה קדוש אלוקים, גדול בתורה 'פה שלישי לאלהיו' (אדרת שמואל עמוד תעד), פה שלישי לגאון מוילנא, והוא היה לוקח אנשים בעירו, ומשלם להם כסף טבין ותקילין, שאם ישמעו במ'ם ציבור, בבתי כנסיות או באיזה מקומות, שמדברים בשבחו - שהם אדרבא, כנגד זה, ידברו בנגותו. ינמיכו את מעלתו וקומתו. אצלינו זה 'עולם הפוך'.. אדם משלם כסף בשביל שידברו בשבחו וירוממו אותו, וכמה שנותנים לו, זה לא מספיק לו, זה לא מספק אותו.. הוא רוצה עוד 'פסוקי דזמרה' ועוד 'ברוך שאמר'..

על ענוותנותו והנהגתו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל

וכשנפטר רבו של ר' יוסף זונדל - הוא הגאון ר' חיים ואלזינער זצ"ל - נסע הוא לגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, שהיו אומרים עליו שאם אתה רוצה לראות 'בבואה דבבואה', 'השתקפות', 'מעין דמעין', של 'ענוה' של משה רבינו ע"ה - תשמש את רבי עקיבא איגר זצ"ל. היה ענוותן שאין כדוגמתו. היה מופלג במידת הענוה עד למאד. (וזה מלבד הגדלות ב'תורה', היה שר התורה, גאון הגאונים בדורו, 'מה נאמר ומה נדבר'. היה 'חד בדרא' ממש)¹. סיפרו עליו - על הגאון רב עקיבא איגר - שבאחת

ח. על חוש ה'שמועה' של רבי עקיבא איגר זצ"ל

הגאון 'חידושי הרי"ם' העיד עדות נפלאה (הובא בספר מאיר מאיר עיני הגולה ח"א אות קפא, וראה בספר עלי תמר על הירושלמי יבמות פ"א ה"ו עמוד ה), דבר פלא שלא נשמע כדוגמתו, (מה שהוא ראה את זה בחוש, מה שהוא ראה בעיניו, אצל רבי עקיבא איגר), שהיה איזה זמן בסוף ימיו (רעק"א נפטר בשנת תקצ"ט), שכבדו עליו אוזניו, הוא לא היה שומע טוב. אם היו רוצים לדבר איתו, היו צריכים ממש לצעוק בתוך אוזנו כדי שישמע. וגם זה בהתאמצות גדולה, ובקושי היה יכול לשמוע מה שאומרים לו. סיפר החידושי הרי"ם שראו בישיבה דבר מפליא, שכל מה שלא היה שומע, ושמועתו הייתה קשה עליו, זה היה ב'מילי דעלמא'. (אם

השנים ב'ליל פסח' הוא הזמין לסדר 'ליל הסדר' אחד מהעניים מעירו 'פוזנא' (קהילה מפורסמת בחוצה לארץ, והוא היה רבה של הקהילה). אותו עני שמח מאד, 'רבה של העיר (לא פחות ולא יותר) הזמין אותי להתארח אצלו ולאכול על שלחנו!'. זה 'נהנה מזיו השכינה'. ליל הסדר הוא הגיע לביתו של רבי עקיבא איגר, נכנסים ושלחן ערוך, כולם מחכים לקידוש של הרב. ו'בתר עניא אזלא עניותא' (ב"ק צב סע"א), אחרי העני העניות הולכת, זה ליוה אותו גם לשם.. עוד לפני שעושים 'קידוש', (כוס ראשונה של ההגדה של הסדר), אותו עני נותן בשגגה איזה 'מכה' על השולחן וכל היין שלו נשפך.. זו היתה ה'פתיחה' וה'הקדמה'. איזו הרגשה נוראה, אדם שמזמינים אותו אצל גדול הדור, עושים לו חסד, והכל מוכן, מפה צחורה לבנה על השלחן, וכולם מחכים ל'קידוש', ודבר ראשון שהוא

היו מדברים איתו משהו 'סתם כך' הוא לא היה שומע, אלא בדוחק ובקושי רב). אבל אם היה נכנס לשיבה, והיה רואה מישהו בשורה האחרונה שמדבר בדברי תורה, היה שומע אותו! והיה עונה ומקשה ומתרץ ומפלפל איתו. איזה מין אוזניים אלה?.. אומרים לו: 'כבוד הרב, אתה רוצה כוס תה?!', הוא לא שומע.. אבל אם מישהו 'לוחש' איזה משהו בדברי תורה - אוזניו קלטו ושמעו. אלה 'חושים רוחניים' מסוג אחר. כיון שנפשו הייתה יצוקה ובלולה בתורה, ו'מין במינו חוזר וניעור', מצא מין את מינו וניעור, לכך אם היה שומע מישהו מדבר דברי תורה, היה מתעורר ושומע. אלמלא שהעידו עדות זו, אדם לא היה יכול לתפוס כזה דבר.. אבל כך זה היה. כיון שהוא עבד על מידותיו, ונעשה 'דרופתקי דאורייתא' (סנהדרין צט: וע' בדברי רבינו שליט"א בהקדמות ספר דרופתקי דאורייתא), נעשה מציאות אחרת, וממילא יש לו 'כללים' אחרים. וכמו שהוא רואה אחרת - כך הוא שומע אחרת.. [א"ה: ראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ב (פרשת חיי שרה תשע"ט, עמוד יב בהערה). ע"ש. ועוד על רעק"א, ראה בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ח (פרשת ויגש תשע"ט, עמוד כו בהערה), ועוד שם חלק יב (פרשת בא תשע"ט, עמוד כט), ובקונטרס נהורא דאליהו (עמוד נ הערה כג, וכ"ה בקונטרס אור שלום עמוד לח הערה יח). ע"ש].

עושה אחרי שהוא אומר להם 'חג שמח' - הוא שופך את היין. בושה גדולה, אפשר 'להתעלף' מרוב בושה. איזה צער.. רבי עקיבא איגר ראה את זה, שהוא יושב בצער, מה הוא עשה לפייס אותו? גם הוא נתן מכה לכוס שלו וגם הוא שפך את הכוס על השלחן.. כך אותו עני נרגע, 'אני לא יחיד, יש לי זימון.. יש עוד מישוהו איתי..'. נחה דעתו. (מישהו אחר היה מסתכל עליו בכאלה 'עיניים', רק מסתכל בו - וכבר היה 'מחסל' אותו במבטו.. העני היה יושב בבושה על מקומו, היה יוצא ידי חובת 'מרור' בודאי.. וכאן רבי עקיבא איגר במעשה הזה פשוט החיה אותו. כך נוהג אדם שמבין, אדם שמידותיו מתוקנות. צריכים לנהוג בחכמה. וכי מה קרה? נשפכה כוס יין?! לא צריך לעשות מזה 'עסק' גדול ולצעוק ולכעוס, עד שיהיה שם גם 'עשרת המכות..'). צריכים לנהוג בחכמה ובתבונה. זה דוגמא אחת של ענין של ענוה שגדולי ישראל היו באמת מצויינים בזה.



כל אחד יחפש נגעי עצמו

והרמח"ל מונה כמה מדרגות וכמה מהלכים שיש בענייני ה'גאווה', וצריכים לדעת 'הקדמה' לפני שאנחנו לומדים את דברי ה'מסילת ישרים'. יש אחד שיושב ולומד את דברי ה'מסילת ישרים', אומר לעצמו: 'שפתיים ישק, כמה שהרב צודק, מה שהוא אמר מדרגה ראשונה - זה ראובן, והכת השניה - זה שמעון, והשלישית - זה לוי', וכך הוא 'מחפש כתובות' למי זה מתאים, ולמי זה ראוי. לא צריך 'לחפש כתובות' כל אחד יחפש על עצמו יחפש וימשמש יראה את נגעי עצמו, לא יחפש אצל חבירו. יראה היכן הוא נמצא. (לא היכן ה'חבר' שלו, ה'שכן' שלו, או ה'בוס' שלו נמצאים.. את זה ישאיר למישהו אחר שיטפל בהם..)⁵.

הטעם שהאדם נברא עם שתי עיניים

ט.

כבר הזכרנו (באחד השיעורים) דברי ה'צמח צדק' ע"ה, שהוא שאל: אדם נברא בשתי עיניים, בשביל מה? הרי גם עין אחת מספיקה. (אפשר לראות בה די

'ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך'

כך הוא אומר, "על הגאווה, מקרא מלא מזהיר ואומר: ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך" (דברים ח יד). אדם שחלילה לבו רם, הוא כבר שוכח את הבורא יתברך. זה לא הולך ביחד. הקב"ה אומר אני לא יכול לשכון אצל גבוהים ורמים שמחזיקים מעצמם 'מי יודע מה', אין אני והוא יכולים לדור במחיצה אחת, במקום אחד (סוטה ה.). ואדם נופל בענין הזה.

יסוד הגאווה - שחושב שיש בו יתרון על האחרים

מה זה גאווה? "הנה כלל ענין הגאווה, הוא זה שהאדם מחשיב עצמו בעצמו, ובלבבו ידמה כי לו נאווה תהלה", אומר לעצמו: 'כמה אני חשוב ונכבד, מגיע לי שיכבדו אותי...'. "ואמנם, זה יכול לימשך", זה יכול לבוא לאדם מכמה עניינים, "מסברות רבות מתחלפות, כי יש מי שיחשיב עצמו בעל שכל", הוא 'מבין' יותר מכולם, יש לו 'פקחות' ו'כשרונות' ו'הבנה' ו'שכל' יותר מכולם, "ויש מי שיחשיב עצמו נאה" ויפה ביותר, 'חד בדרא', "ויש שיחשיב עצמו נכבד, ויש שיחשיב עצמו גדול, ויש שיחשיב עצמו חכם", ויש מחשיב עצמו בכל, שהוא גם חכם וגם נאה וכו', הכל. "כללו של דבר, כל אחד מן הדברים הטובים שבעולם אם יחשוב האדם שישנה בו, הרי הוא מסוכן מיד ליפול בשחת זה של גאווה", וכמעט אין לו תקנה.



והותר... בשביל מה צריכים שתי עיניים? אלא אין אחת לראות את מעלות חבירו, ועין שניה לראות את חסרונותיו שלו. אבל מה נעשה שאנחנו הופכים: בעין אחת (או בשתי עיניים...) אדם רואה את המעלות שלו, ובעין אחרת הוא רואה את החסרונות של חבירו... 'עולם הפוך'. צריך להסתכל בדיוק להיפך. תחפש ותראה אצל החבר שלך כמה מעלות טובות יש לו. אלא שהאדם מתנהג להיפך.

ה'תולדות' של ה'גאווה' שונות הם

ופלאות מזה שאומר כאן ה'מסילת ישרים', "אך אחרי שקבע האדם בלבו היותו חשוב וראוי לתהלה, לא תהיה התולדה היוצאת", כלומר הפירות היוצאים, "מן המחשבה הזאת, אחת בלבד", לא יהיה לזה תוצאה אחת מהגאווה הזו, "אלא תולדות רבות ומשונות תצאנה ממנה, ואפילו הפכיות נמצא בהן, ונולדות מסבה אחת, ושתייהן לדבר אחד מתכוונות", תולדות חלוקות זו מזו. "הנה ימצא גאה אחד שיחשוב בלבו שכיון שהוא ראוי לתהלה והוא מיוחד ורשום במעלתו כפי מחשבתו, ראוי לו גם כן שיתנהג בדרך מיוחד ורשום בכבוד רב, בין בלכתו, בין בשבתו, בין בקומו, בדיבורו ובכל מעשיו", כל מה שהוא עושה צריך להיות בדרך שונה מכולם, "לא ילך אלא בנחת גדול, עקבו בצד גודלו, לא ישב אלא אפרקדן", הוא לא יושב כמו בני אדם רגילים, אלא תמיד הוא מוטה ושובב, "לא יקום אלא מעט מעט כנחש, לא ידבר עם הכל אלא עם נכבדי העם", עם אנשים רגילים הוא לא מדבר כלל, הם 'שקופים' אצלו, הוא לא עונה לכל אחד ל'שלום', זה פחיתות כבוד בשבילו, רק לנכבדים. "וגם ביניהם לא ידבר אלא מאמרים קצרים כמאמרי התרפים", הכל ב'טלגרמות' קצרות, "וכל שאר מעשיו בתנועותיו, בפעולותיו, במאכלו ובמשותיו, במלבושיו ובכל דרכיו יתנהג בכבוד גדול, כאילו כל בשרו עופרת וכל עצמיו אבן או חול" (בר מינן). זה סוג אחד של גאווה. ועוד סוג אחר, "וימצא גאה אחר שיחשוב שלפי שהוא ראוי לתהילה ורב המעלות, צריך שיהיה מרגיז הארץ ושהכל ירעשו מפניו כי לא יאות שיהרסו בני האדם לדבר עמו ולבקש ממנו דבר, ואם יעפילו לעלות אליו יבהלם בקולו וברוח שפתי יחומם בענות להם עזות, ופניו זועפות בכל עת ובכל שעה", הוא כל הזמן 'כועס', או יראו אצלו 'חיוך' אפשר לברך 'שהחיינו'.. כל ה'דיבור' שלו הוא דיבור קשה, תמיד מי שמדבר איתו צריך לצפות לאיזה 'תשובה עוקצנית'.

וסוף נוסף, "ויש גאה אחר, שיחשוב בלבו שכבר הוא כל כך גדול ומכובד, על שאי אפשר לכבוד שיתפרש ממנו ואינו צריך לו כלל, ולהראות הדבר הזה יעשה מעשים כמעשה העניו ויפריז על מדותיו להראות שפלות גדול, ועונה עד אין חקר, ולבו מתנשא בקרבו לאמר, אני כל כך רם וכל כך נכבד, שכבר אני צריך לכבוד, ואין לי אלא לוותר עליו, שכבר רב הוא אצלי".

וסוף נוסף של גאוותן, "וימצא גאה אחר, שרוצה להיות נרשם הרבה במעלותיו", הוא רוצה להיות מיוחד במעלותיו, "ולהתייחד בדרכיו", שהוא יהיה מיוחד בדרכיו, "עד שלא די לו שיהללוהו כל העולם על המעלות אשר הוא חושב שיש בו", זה לא מספיק לו, כל כך הגאווה שלו גדולה עד שלא די לו במה שמהללים אותו, "אלא שרוצה שעוד ירבו להוסיף בתהילתו שהוא העניו שבעניים", הוא רוצה לירש את 'כתר הענוה'.. "ונמצא זה מתגאה בענוותו, ורוצה בכבוד על מה שמראה עצמו בורח ממנו", במה זה מתבטא? "והנה גאה כזה ישים עצמו תחת קטנים ממנו הרבה או תחת נבזים שבעם, שיחשוב להראות בזה תכלית הענוה, וכבר לא ירצה בשום תואר מתוארי הגדולה, וימאן בכל העילוויים, ולבו אומר בקרבו, אין חכם ועניו כמוני בכל הארץ", גם כאלה אנשים יש..!

י. שפתיים ישק..

כבר הזכרתי מה שסיפר לי דודי הגאון רבי אברהם מונסה ז"ל מעשה שהיה כאן בירושלים, שהיה אדם אחד מה'כת' הו' שתמיד היה 'בורח מהכבוד'. כיון שהוא ציפה לכבוד כפול. זה הסיבה של ה'ברחה' שלו.. היו אומרים לו: 'כבודו יבוא..', אומר להם: 'אני עפר ואפר..', והם משיבים: 'חלילה וחס, אתה גדול ונכבד..'. לזה הוא חיכה. שיגידו עליו עוד שבחים ועוד שבחים. עד שיום אחד פגש אותו יהודי איש אמת, ושוב אותו אחד אומר לו: 'אני עפר ואפר רימה ותולעה..', אמר לו הרב: 'שפתיים ישק, אתה מדבר טוב.. פעם אחת אמרת את האמת כמו שצריך..'. [א"ה: ראה מגיד דבריו ליעקב ח"ב (פרשת חיי שרה תשע"ט, סוף עמוד ט והלאה). ע"ש].

לאו דגאווה

הסמ"ג - אחד מגדולי רבותינו הראשונים בעלי התוספות, רבי משה בן רבי יעקב מקוצי, היה לפני כ- 700 שנה - וחבריו מונים את ה'גאווה' בלאו מן התורה, מי שמתגאה עובר בלאו דאורייתא, עובר על הפסוק: 'ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך' (דברים ח יא). כך דעת הסמ"ג (חלק הלאוין סימן סד). והוא כותב: שהוא חיבר את החיבור שלו על דעת הרמב"ם, (לפי מנין המצוות של הרמב"ם), וכשהוא גמר את הספר באו אליו בחלום מן השמים. אמרו לו: 'העיקר חסר מן הספר! נכון שטרחת וכתבת את הספר שלך, ספר המצוות, אבל עדיין החסרת את הדבר העיקרי'. הוא התפלל: 'מה חסר בספר שלי?'. כל ימיו הוא התייגע, על החיבור שלו, מה חסר בו? אמרו לו: 'העיקר חסר מן הספר - למה לא מניית את הלאו של הגאווה במנין המצוות'. והוא מספר: 'אחר כך קמתי

כשהייתי ילד סיפר אחד משל, (ויש בזה הרבה לימוד מוסר השכל, וזה שייד לנושא שלנו). משל לאמא ובנה, שהלכו פעם ל'שוק', (הבן ביקש ללכת עם אמא ל'שוק'), ילד בן 5-6, לקחה אותו איתה. כשהלכו ל'שוק' הלכו ל'ירקן', קנו 'פירות' ו'ירקות'. באותו זמן שהילד הזה נמצא יחד עם האמא, ה'ירקן' רואה איך שהוא לוטש עיניים ומציץ למקום שמונחים ה'דובדבנים', יש שם סלסלה מלאה 'דובדבנים', הוא מציץ, רק מסתכל - 'הציץ ונפגע'.. אמר לו הירקן: 'קח קצת'. רואה שהוא כל כך 'מתאווה' כל כך 'משתוקק', לכן אמר לו 'תיקח קצת'. אמר לו הילד: 'לא, אני לא לוקח!'. והוא ממשיך ומסתכל. אמר לו שוב פעם ה'ירקן: 'תיקח קצת, אני מרשה לך בחנים!'. אמר לו הילד: 'אני לא לוקח'. וממשיך להסתכל ולהתבונן. עד שלבסוף ה'ירקן' לקח חופן ונתן לו. ראה שכמעט אחזו 'בולמוס'.. נתן לו. אחר כך, כשחזרו הבייתה שאלה אותו האמא (את הבן): 'תגיד לי בני מחמד נפשי, לא ידעתי שאתה כל כך יכול לבלום את עצמך, ויכול להתאפק, אמרו לך פעם, פעמיים, 'תיקח', ולא לקחת, למה לא לקחת? אמר לה: 'למה את לא מבינה, ה'חופן' של ה'ירקן' גדול משלי!.. זה היה החשבון. לא כיון שאני 'ענוותן' ו'שפל ברך'.. יש כאלה..

בבוקר, ועיינתי בדבר, ומצאתי מזה שאמרו רבותינו בגמרא מסכת סוטה 'אזהרה לגסי הרוח', ('אזהרה' הכוונה לאו), מי שהוא מתגאה זה לאו'. וכך דעת עוד הרבה ראשונים. אבל הרמב"ם לא מנה את זה כ'לאו'. (לא נכנס לזה). [וראה בדברי רבינו שליט"א בענין זה בספר דרופתקי דאורייתא ח"ב (סי' א ועוד). ע"ש].



העצה לענוה - אהבת כל אחד מישראל

לראות את חומר הענין של אדם שהוא מתגאה. לא אוהבים אותו לא בשמים ולא בארץ. צריך להתחנך במידת הענוה. ויש הרבה אופנים לבוא לדברים הללו, דבר ראשון: שיכניס בלבו קצת אהבה לאחרים. לא רק לבוא ב'תביעות' וב'מענות', 'תנו לי, ומגיע לי', (יש אנשים כאלה, שכל הזמן הם הולכים במהלך הזה, בא לביתו - כל בני המשפחה כשרואים אותו יורדים למקלטים.. 'עד יעבור זעם', עד שהוא יילך, ורק אז כולם יקומו ו'יצוצו'. הם מפחדים ממנו. כי כל ה'דיבורים' שלו הם ב'פקודות' ו'טרונות' ו'גזרות', ומי שלא עושה כרצונו הוא יכול 'למתוח אותו על הקיר'...).^{יא}.



לשתוק בשעת הכעס

לפעמים אדם צודק, באמת עשו כנגדו 'פשע' ו'עוולה', אבל אם הוא משיב מיד בעת 'ריתחא', מי יודע מה יכול לצאת מזה. הוא יגיד מילה, והשני יחזיר כפליים.. (יצטרכו להזמין 'מכבי אש'..). לכן, תשתוק. תדחה את זה למחר. ולמחרת, אחרי שנגעו כולם, והם כבר שקולים

^{יא}. והגמרא אומרת (גיטין ו סע"ב) שצריך להיזהר שלא להטיל אימה יתירה בתוך ביתו. ומאיפה זה מתחיל? מ'מידות' שאינם מתקנות, מה'גאווה', הוא 'פוקד פקודות', מטיל אימה בתוך ביתו.

וצלולים בדעתם, אתה יכול לבוא ולומר לו: 'תראה אתמול כך וכך היה, וזה לא נכון והוגן'. ידברו בטוב טעם ודעת עד שיתיישבו הדברים. זה נכון גם לבני ביתו, וגם לחברים שלו. אם באמת האדם יהיה סבלן, וענוותן וותרן, הוא יחסוך לעצמו הרבה צער ועגמת נפש. יהיה לו חיים טובים ומאושרים. רק תתחנך קצת 'לשתוק'. לא להשיב מיד ולענות.



כל עבודת ה' תלויה במידות

'תורה' נדבקת במי שעובד על המידות. לאו דוקא 'תורה', אלא כל ה'עבודה' כולה, 'יראת שמים וכו', הכל צריך להיות במהלך הזה של התבוננות ופשפוש ומשמוש במעשים ובמידות. ואם לא יעבוד עליהם - הוא יגדל ויחיה את החיים שלו אותו דבר. ואחר כך, חלילה, עונשו קצוב לו לעולם הבא.



עבודת המידות עבודה קשה היא

הרמב"ם אומר (הלכות תשובה פ"ז ה"א), שכמו שהאדם צריך לשוב בתשובה שלימה ממעשים שאינם הגונים, (אם חלילה מדבר 'לשון הרע', או אם נכשל בביטול תורה, חילולי שבתות וכו', לא חסר דוגמאות), כך הוא צריך לחזור בתשובה גם ממידות ודעות רעות. יתבונן בעצמו: האם הוא כועס? והאם הוא מתגאה? ואם הוא יש לו את תאוות האכילה? ומוסיף הרמב"ם: שהדברים הללו יותר קשים משאר הדברים. אם אדם חלילה לא היה נזהר במאכלות אסורות, (היה אוכל בכל מקום שיבוא.. הכל 'כשר' אצלו..), אבל מסבירים לו חומר הענין, הוא לומד לקח, והוא שב בתשובה. הוא מתחיל להשגיח תמיד על האכילה שתהיה אכילה כשירה כמו שצריך. אבל אם תבוא ותגיד לו לעבוד על המידות

שלו, אלה הם דברים שקשה לו לפרוש מהם. אם אדם מתחנך ומתרגל בהם, זה עבודה קשה. צריך להשתדל ולהתאמץ. הגאון רבי ישראל סלאנט ע"ה היה אומר - כך אומרים העולם בשמו - שיותר קל ללמוד כל הש"ס כולו (כל תלמוד בבלי, ללמוד אותו מתחילה ועד סוף, כ-2700 דפים), מאשר לתקן מידה אחת כמו שצריך. (וכל אחד יתבונן בעצמו עד כמה הדברים נמונים). אבל עם כל זה אין אדם פטור. אדם חייב לעבוד ולהשתדל ולטרוח 'והבא ליטהר מסייעים בידו' (שבת קד.).



הלימוד בענייני מוסר מעורר את האדם יותר

הגאון רבי ישראל סלאנט צ"ל היה אומר, שכל לימוד שאדם לומד, (אפילו במסכת בבא קמא בפרק 'שור שנגח את הפרה'), גם זה עוזר לתיקון המידות (ע' איגרת המוסר לגר"ס זצ"ל). אבל יש דברים שהם מסוגלים לדבר יותר, הם יכולים לפעול פעולה על הדבר עצמו. כשאדם יושב ולומד על הנושא שהוא לקוי בו, (כל אחד מכיר את נגעי לבבו), הוא לומד בספרים על הדברים הללו, על הענין של הכעס, לא חסרים על זה מדברי רבותינו. וכן לגבי ה'גאווה', אם אדם יראה איך רבותינו הפליגו בחומר הענין עד למאד בענין של הגאווה, דף שלם (ה). טרחו רבותינו במסכת סוטה בשביל זה, מי שקורא שם נבהל כמה זה חמור הענין של הגאווה.



'הבא ליטהר מסייעין בידו'

כל הדברים האלה שדיברנו עליהם, עניינים של תורה ושל תיקון המידות, הם דברים ש'קל לדבר' עליהם, אבל צריכים לעבוד עליהם, זה לא קל לקיים, אבל מי שרוצה ומי שמשתדל ומבקש

ומתפלל על זה, יעזרו לו, 'הבא ליטהר מסייעין בידו', זה מזה שרבותינו
לימדו אותנו (שבת קה.), וזה כלל גדול בתורה, וצריכים לשאוף לשלימות
המידות. ה' יהיה בעזרנו ברוך ה' לעולם ואמן.



א. בענין עושרן של בני ישראל במדבר

שמות (כ"ה א'): "וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת, ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים, ועורות אילים מאדמים ועורות תחשים ועצי שטים, שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים, אבני שהם ואבני מלאים לאפור ולחושן".

בקובץ היקר "דברי תורה", צאנז, פרשת תרומה תשמ"ג (גליון תתשמ"ב) כתוב: "הממון הוא מן הדברים שנפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להם, וכשבני ישראל מסרו לנדבת המשכן את הכסף ואת הזהב, את התכלת והארגמן ושאר הדברים היקרים, שהגיעו אליהם בקושי ובטורח - היה זה להם לנסיון גדול, ובפרט אחר שזה זמן לא כביר היו בגלות מצרים עניים ודלים, וכמרומוזו בלשון הפסוק ועבדום וענו אותם (בראשית ט"ו י"ג), ולא היה להם אפילו מזון סעודה אחת, ופת לחם ראויה לאכול, כי אם ממה שאפו להם מצות יבשות לאכול כמו שעושים לעבדים. [א"ה עיין בדברי רבי דוד אבודרהם ז"ל בביאורו להגדה של פסח (פסקא הא לחמא) ובדברי רבינו יצחק אברבנאל ז"ל בביאורו להגדה של פסח שם בשם הראב"ע ז"ל].

ובאשר אך זכו לרכוש ממון ממה ששאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות - הרי הם כבר נדרשים לתת מזה לנדבת המשכן, והם הולכים במדבר בארץ לא זרועה, ולא ידעו עד מתי ישתהו במדבר הזה, וכל מה שהיה נצרך להם היו צריכים לקנות מתגרי אומות העולם שהביאו למכור במדבר כדאמרו ביומא (ע"ה ב').

ואף שהיה להם דגן שמים לאכול - הרי היו צריכים לקנות גם שאר דברים שהיו צריכים מלבד האוכל, ואף על המן שירד מן השמים התרעמו ולא היו שבעי רצון ממנו, ככתוב בלתי אל המן עינינו (במדבר

י"א ו') והתרעמו שכל מאכלם היה רק מן ערב בוקר וצהריים, ואמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל, והיו רוצים לקנות לעצמם מפעם לפעם פרי למאכל, ואם כן היו בני ישראל נצרכים ביותר אל הכסף ואל הזהב, והרי במדבר לא היה להם מקור הכנסה אחר להרויח ממון, ולא היה להם כי אם את הכסף והזהב והשמלות שלקחו ממצרים, וזה היה כל רכושם, ומן הקרן שהיתה להם להתקיים במדבר נתבעו למסור נדבת ה' לבנין המשכן, ואם כן היה זה נסיון גדול עבורם.

ועל זה אמר הכתוב בירמיה (ב' כ"ב) זכרתי לך חסד נעורייך היינו החסד שעשו בני ישראל שמסרו רכושם לשם ה', ומחשבה קדושה זו של מסירות נפש שמסרו בני ישראל בהתלהבות את רכושם לכבוד השי"ת ומתוך שמחה יתירה שזוכים לתת מתנה לה' - מזה נעשה הממון עצמו קדוש, ומחשבת בני ישראל הטובה קידשה את הכסף ואת הזהב, ונמצא שענין התרומה לה' הוא מחשבת נדיבות הלב שעל ידי זה נתקדש הממון "ע"כ ודפח"ח.

ועם שאיני כדאי כלל, בעניותי יש לי להבין דברות קדשו ז"ל, שכל ריהוט דבריו ז"ל מלמד ומראה כי בני ישראל במדבר "היו נצרכים ביותר אל הכסף ואל הזהב" וכו', ובגדר "דלים ורשים", ולכאורה תימה, שהרי בני ישראל במדבר היו **מופלגים בעשירות גדולה ועצומה אין קץ**, הנה רז"ל ביומא (שם ע"א) אמרו שיחד עם המן ירדו להם מן השמים גם **אבנים טובות ומרגליות**, ועיין בעל הטורים שמות (ל"ו ו'), ובמסכת בכורות (ה' ב') אמרו שכל אחד ואחד מיוצאי מצרים היו לו **תשעים חמורים לוביים טעונים כסף וזהב ממצרים ע"ש**. [ואם נפרש כפשטו שכל "אחד ואחד" דהיינו האבא, וכן האמא, וכן כל ילדיהם, הרי כל משפחה ומשפחה היו בעלי עושר אדיר ונורא ודוק].

והפסוק אומר ונצלתם את מצרים (שמות ג' ב') וכתב בעל הטורים ז"ל שם שלקחו כל כלי כסף וכלי זהב שהיו במצרים, ואמרו

במדרש שמות רבה (פ"ג ס"א): "ונתתי את חן העם מה שאמרתי לאברהם ואחר כך יצאו ברכוש גדול אני עתיד לעשות אתכם לחן בעיני מצרים כדי שישאילום וילכו מלאים בכדי שלא יהא פתחון פה לאברהם אבינו לומר ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כך יצאו ברכוש גדול", ועוד במדרש שם (פמ"ו ס"ב): "פסל לך הפסולת שלך משם העשירי משה אמר הקב"ה דין הוא שיטול משה אותן פסולת, למה אלא ישראל שלא נתעסקו במצוות נתתי להן כל טוב ארץ מצרים שנאמר וה' נתן את חן העם והעשירו" וכו', ועיין מדרש ויקרא רבה (פכ"ד ס"ז) ע"ש, ובמכילתא (פרשת בא פי"ד): "אמר הקב"ה לאברהם ואחרי כך יצאו ברכוש גדול עם יציאתן ממצרים אני ממלאן כסף וזהב" ע"ש, ועוד במכילתא פרשת בשלח (פרשה ה'): "ויסר את אופן מרכבותיו, רבי יהודה אומר מחמת האש של מעלה נשרפו הגלגלים של מטה והיו מוטות ומרכבות רצות ונכנסות בעל כרחן, שהיו טעונות כלי כסף וכלי זהב ואבנים טובות ומרגליות, כדי שיטלו ישראל את הביזה" ע"ש.

ורבותינו במסכת ברכות (ט' א') אמרו שישראל עשאו למצרים כמצודה שאין בה דגן וכמצולה שאין בה דגים, ופירש רש"י ז"ל שישראל רוקנו את המצריים מכל ממונם ע"ש. [ושם דרשי בעל כרחם דישראל משום הטורח והמשא, ועיין פני יהושע שם].

ועוד במסכת ברכות (ל"ב א'): "מאי ודי זהב, אמרי דבי רבי ינאי כך אמר משה לפני הקב"ה רבוננו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל", וקיימא לן יש לו מנה רוצה מאתיים (קהלת רבה פ"א סל"ב), וכאן אמרו די, הוה אומר שהזהב שהיה להם בשיעור עצום עד שכבר נפשם שבעה ואמרו די, וכן מוכח מעובדא דגביהא בן פסיסא בסנהדרין (צ"א א') שישראל יצאו בעושר עצום, עיין שם ותבין.

ואם כך היו בני ישראל עשירים ביציאתם ממצרים, קל וחומר אחר קריעת ים סוף שזכו בביזות הים המופלאה, וכדכתב רש"י ז"ל שמות (ט"ו כ"ב): "ויסע משה הסיען בעל כרחם שעטרו מצרים סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות והיו ישראל מוצאין אותם בים, וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים, שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם", ומקור הדברים במכילתא שם, וכן הוא בפירוש רש"י שיר השירים (א' י"א) ע"ש. [ועיין רש"י ז"ל פסחים (ק"ט א'): "דרך הראשונים להביא גזניהם עמהם במלחמתם, כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יברחו", ועיין פירוש רשב"ם שם].

ובמדרש במדבר רבה (פ"ג ס"ט): "למה היו מקצת הכלים של כסף, ומקצתן של זהב, לומר לך האחרונים שהיו של זהב כנגד ביזת הים, שכשם שהזהב נחמד ויקר מן הכסף, כך היתה ביזת הים גדולה משל מצרים וכו', שכל ישראל נתמלאו מהם כסף וזהב וכל מיני בשמים", וכן הוא במכילתא (פרשת בא פ"ג), ובמדרש תנחומא (פרשת בא ס"ח) ע"ש, ובעל הטורים ז"ל שמות (שם) כתב: "מלמד שהיו מוצאים שם אבנים טובות בקרקעית הים, והסיעם משה בעל כרחם כצאן הזה שהרועה מסיעו מעדר לעדר" ע"ש.

ובתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שמות (י"ד ט') מבואר שישראל היו נמצאים על ים סוף עוד קודם לקריעת ים סוף, זכו עוד לעושר גדול שכך תרגם: "ורדפו מצראי בתריהון ואדביקו יתהון כד שרן על ימא, כניסין מרגליין ואבנין טבן דדבר פישון מגינוניתא דעדן לגו גיחון, וגיחון דברינון לימא דסוף, וימא דסוף רמא יתהון על גיפיה".

ובל זה מורה בעליל שבני ישראל לא היו בדוחק כלל, ו"שכל מה שהיה נצרך להם היו צריכים לקנות מתגרי אומות העולם" וכן ש"היו בני ישראל נצרכים ביותר אל הכסף ואל הזהב, והרי במדבר

לא היה להם מקור הכנסה אחר להרויח ממון, ולא היה להם כי אם את הכסף והזהב והשמלות שלקחו ממצרים", כדכתב אדמו"ר זצ"ל וכן"ל וצ"ב. [ועיין בחיבורי תורת יעקב (סימן פ"ג) וצ"ב].

ב. בענין ארון הברית לשון זכר

שמות (כ"ה י'): "ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו, וצפית אתו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב, ויצקת לו ארבע טבעת זהב" וגו'. ומבואר דהתורה משתמשת בלשון זכר כשהיא מדברת על ארון הברית.

שמואל א' (ד' י"ג): "ויבוא והנה עלי ישב על הכסא יד דרך מצפה, כי היה לבו חרד על ארון האלהים והאיש בא להגיד בעיר ותזעק כל העיר, וישמע עלי את קול הצעקה ויאמר מה קול ההמון הזה, והאיש מהר ויבא ויגד לעלי וגו', ויען המבשר ויאמר נס ישראל לפני פלשתים, וגם מגפה גדולה היתה בעם, וגם שני בניך מתו חפני ופינחס, וארון האלהים נלקחה".

ובתב הרד"ק ז"ל שם (פסוק י"ז): "וארון האלהים נלקחה - נזכר הארון בלשון זכר ובלשון נקיבה, בלשון זכר ברוב, וכן בזו הפרשה וארון האלהים נלקח, וכאן בזה הפסוק בלשון נקיבה, וכן בספר דברי הימים (ב' ח' י"א) אשר באה אליהם ארון ה'" ע"כ, וכן כתב הרד"ק בפירושו לדברי הימים שם, ובספרו ספר השרשים (ערך ארן דף נ"ה), והשווה דבריו לדברי רבינו יונה ׳ ג'אנח ז"ל בספר השרשים שלו (ערך ארן דף מ"ז) ודוק.

וראיתי לחד מתקיפי קמאי רבינו ישעיה מטיראני ז"ל בעל תוספות רי"ד, בפירושו לספר שמואל שם שכה כתב: "וארון האלהים נלקחה - לא נמצא ארון במקרא נקיבה זולת זה" עכ"ל.

ולחאמור הדברים צ"ב, שהרי רבינו יונה ז"ל והרד"ק ז"ל הביאו מספר דברי הימים הנ"ל שמצינו עוד שארון הברית נאמר בלשון נקיבה, ועיין בפירוש המיוחס לרש"י ז"ל לדברי הימים שם, ובפירוש הרב החזקוני ז"ל בראשית (א' ב' ד"ה תהו) ודוק.

וברקתי בפירוש נ"ך לרבינו ישעיה ז"ל הנדפס מכתבי יד (דף כ"ח) וראיתי שגם שם כתוב כנ"ל, והרב המהדיר ז"ל ציין לדברי מדרש שמואל (פי"א ס"ב): "וארון האלהים נלקחה - תששה מידת הדין כנקיבה", והובא במנחת שי שם, אבל המהדיר לא עמד בתמיה הנ"ל.

ומצאתי בביאור התורה לרבינו בחיי ז"ל שמות (ט"ו ט"ז) על הפסוק תיפול עליהם אימתה ופחד, שכה כתב בביאור הדבר: "ועל דרך הקבלה אימתה אימת ה' המקבלת מפחד, וכן התפלל משה שתהיה מידת הדין מתוחה כנגד אויביהם, והה"א האחרונה הזאת שבשם והיא השכינה שהיתה עם הארון, וזהו שנאמר בספר שמואל (א' ד' י"ז) וארון האלהים נלקחה, והיה לו לומר נלקח, אבל זה יורה דבקות השכינה עם הארון.

ולכך מצינו שנקרא הארון בשם ה', הוא שכתוב בספר במדבר (י' ל"ו) ובנחה יאמר שובה ה' ובנוח ה', כלומר בנסוע הארון ובנוח הארון יאמר קומה ה' שובה ה', ולא אמר קום שוב, ועוד כי מלת ובנחה בה"א מורה על נקיבה כשהיא אחרונה בתיבה אמרה שמעה קראה, גם השכינה בלשון נקיבה, כי תרגום פני ילכו שכינתי תהך ולא תירגם יהך, והקבלה כך שהוא תהך בלשון נקיבה, והנה השכינה שהיא חתימת הבנין מקבלת כח ממידת הגבורה הנקראת פחד, ולכך אמר תפול עליהם אימתה ופחד כלומר אימת שכינה, המקבלת אצילות מפחד, וזה מבואר", והבן.

ג. בענין דמות שני הכרובים זכר ונקיבה

שמות (כ"ה י"ח): "ועשית שנים כרבים זהב, מקשה תעשה אותם, משני קצות הכפרת".

ופירש רש"י ז"ל: "כרובים, דמות פרצוף תינוק להם". ונכדו הרשב"ם ז"ל פירש: "כרבים, עופות כדכתיב (יחזקאל כ"ח י"ד) את כרוב ממשח הסוכך. עוף גדול בעל כנפים. וחכמים פירשו פני תינוק", ואחריו כמנהגו נמשך רבינו החזקוני ז"ל, ועיין בדברי הראב"ע ז"ל, וחידוש ראיתי בספר שפתי כהן שם שכתב: "והיה אפשר לומר שהיו הכרובים האחד בצורת אדם גדול והשני בצורת ילד קטן, כענין שראה יחזקאל פני האחד פני כרוב והשני פני אדם (יחזקאל י" י"ד), ודרשו ז"ל בסוכה (ה' ב') היינו כרוב היינו אדם, אלא אפי רברבי ואפי זוטרי, וכל זה להעיד על אהבתו לישראל כאהבת האב לבנו שהיא אהבה חזקה" עכ"ל.

ורבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה שם האריך מאוד בענין הכרובים ובתוך דבריו כתב: "ומה שהזכיר בציווי ועשית "שנים" כרובים זהב ולא אמר "שני", בעבור כי שני לשון השויה כמו שני לוחות העדות, שני כבשים, שני השעירים, ולכך הוצרך לומר שנים כי חלוקים הם בענינם, זה זכר וזה נקיבה, וחזר ואמר מבין שני הכרובים, וכן ויעש שני כרובים זהב, לרמוז על השוויתם בזהב ובאחדות וכו', שנים כרובים זכר ונקיבה היו, להודיע כמה ישראל חביבין לפני הקב"ה כחבת זכר ונקיבה, וכן דרשו חז"ל במסכת יומא (נ"ד א') "עש"ב, והביא דבריו בספר הכתב והקבלה שם וציין לעיין בדברי התוספת יום טוב נגעים (פי"ד מ"ה) ע"ש.

גם הגאון מלבי"ם ז"ל בפירושו לתורה שמות שם (כ"ה י"ח) כתב מדעתו הרחבה: "ועשית שנים כרובים. מבואר אצלי באילת השחר (כלל ס"ז) שיש הבדל בין שנים ובין שני, ששני מורה על השווי,

ושנים מורה שאינם שוים, ומזה הוכיחו חז"ל שהיו בדמות זכר ונקיבה והיו בלתי שוים, ועוד האריך בזה הרבה הגאון מלבי"ם ז"ל בביאורו לויקרא (ט"ז ה' אות י"ז), וזכה לכיון לדברי רבינו בחיי ז"ל כנ"ל, וחזר וכתב כן הגאון מלבי"ם ז"ל בפירושו לספר ויקרא (י"ד ד', וכ"ד ה'), ולספר במדבר (י' א' אות ל"ב, ול"א ח') ע"ש, וכזאת ממש כתב מדעתו הגאון הנצי"ב ז"ל בביאורו לשמות שם (כ"ה י"ח), ולדברים (י"ז ו') והוסיף וכתב שאחר כך מצא כן ברבינו בחיי ז"ל.

וראיתי לרב המפורסם בעל תורה תמימה ז"ל שמות (כ"ה אות כ"ג) שכה כתב: "ועיין ברבינו בחיי כאן שכתב דמה שכתוב ועשית שנים כרובים ולא שני כרובים, הוא משום דלשון שני מורה על ההשתוות, וכן דרשינן שני שעירים, שני כבשים, שתי צפרים, ואם היה כתוב כאן שני כרובים היה במשמע שיהיו שוים במראה ובקומה, ובאמת קיימא לן שהיה כרוב אחד צורת זכר ואחד צורת נקיבה, עכ"ל. וכן כתבו בספר מנחה בלולה, ובספר העמק דבר למרן דודי הנצי"ב ז"ל ע"ש.

והדברים מופלאים מאד, שהרי בסוגיא דיומא (ס"ב ב') באותו מקום שאמרו ד"שנים" מורה על ההשתוות, שם גופא אמרו דגם "שנים" מורה על ההשתוות כמו שני, וכמו שרצו לדרוש שם על כבשי תמיד דכתיב שנים ליום, ובאמת כך מורה הסברא דכלל אחד לשני ולשנים, דכיון דעיקר הטעם דשני מורה על ההשתוות הוא משום דכיון דקיימא לן מעוט רבים שנים לא היה צריך לכתוב כלל שני דממילא הוי ידעינן שאותו המספר הוי שני, ולמה כתב, אלא כדי להורות על ההשתוות, ולפי זה ממילא מבואר דהוא הדין שנים מורה על זה כיון דגם הוא מיותר.

ומלבד זה איני יודע מי מלל לרבותינו דלהכרובים היה לאחד צורת זכר ולאחד צורת נקיבה, דמה שלמדו זה מסוגיא דיומא (נ"ד א') בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את הפרוכת ומראין

להם את הכרובים שהיו מעורין זה בזה ואומרים להם ראו חבתכם לפני המקום כחבת זכר ונקיבה [וענין מעורים סמכו באגדות על פסוק במלכים א' (ד' ל"ו) בענין הכרובים כמער איש ולויות] אין זה מוכח כלל שהיה להם צורת זכר ונקיבה, אלא שהיו מעורים זה בזה באהבה וחבה כמו זכר ונקיבה, ודמות צורתם באמת היו שניהם צורת זכר, ולפי זה נכון מאד מה דכתיב שנים להורות על ההשתוות, וזולת האגדה דיומא זאת לא מצאתי כל מקור לזו הדמות שתארו [זכר ונקיבה] וצע"ג, עד כאן דבריו.

והנה מה שהקשה מההיא דיומא דמתבאר שם דגם כשכתוב "שנים" ולא שני, זה מעיד על השווה ממש, לא קשיא מידי וכבר אסברה ניהלן היטב הגאון מלבי"ם ז"ל בויקרא הנ"ל (ט"ז ה' אות י"ז) ואביא מדבריו: "ובזה יתבאר לך דברי התלמוד יומא (ס"ב ב') ששם הביא הברייתות שדרש גבי מצורע וגבי שעירי יום הכיפורים שיהיו שניהם שוים, ומקשה אם כן גבי תמידין נמי לימא כבשים מעוט כבשים שנים מה תלמוד לומר שנים שיהיו שוים. ומשני התם מבעי ליה שנים ליום כנגד היום כיצד תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית וכו'. מוספים של שבת ודאי צריכי שיהיו שניהם שוים וכו' רק קושיית התלמוד אם כן גבי תמידין נמי. הוא משום דבתמיד הא כתיב שנים בצורת הנפרד, ורצונו לומר אחר שהוכחת מיעוט כבשים שנים ומה תלמוד לומר שני, הלא הוכחה זאת שייכה גם בתמיד, תשאל גם כן מיעוט כבשים שנים ומה תלמוד לומר שנים. ותרצה להשיב שיהיו שוים, ושם אי אפשר לומר כן דהא שם כתוב שנים. שמורה שהם בלתי שוים, ומשיב דגבי תמיד צריך שנים לדרשא אחריתי שנים ליום כנגד היום, ועל זה אמר מוספים של שבת ודאי צריכי שיהיו שוים כי שם כתיב שני כבשים בצורת הסמיכות" עיין שם כל דבריו באריכות, והוא מוכרח כי היעלה על הדעת שרבינו בחיי והגאון הנצי"ב ודיעמייהו שידיהן ממשמשות בסוגיא זו עצמה וחילקו

בין כשכתוב "שני" שהוא מראה על השוואה גמורה, מה שאין כן כשכתוב "שניים" שאינו בהשוואה גמורה ולא ראו דברי הסוגיא עצמה. והוא פלא, ולהנ"ל א"ש.

גם מה שכתב הרב תורה תמימה: "וזולת האגדה דיומא זאת, לא מצאתי כל מקור לזו הדמות שתארו [זכר ונקיבה] וצע"ג", במחכ"ת אין כאן לא עיון גדול ולא אף קטן, וכבר רבים רבים מרבותינו הקדמונים ע"ה כתבו כן כדלקמיה בס"ד, ובאמת חושבני שנעלם מהרב תורה תמימה דברות רז"ל, ובס"ד אני עני מצאתי בספר הזהר הקדוש ח"ב (דף עז"ר ע"ב): "אתעביד מניה כפורתא עלאה וכו', אתפרס כפורת דא לסטר דרום ומערב, ואפיק תרין כרובין כחדא דכר ונוקבא, דאשתכחון דא לקבל דא" וכו', ושם (דרע"ח ע"א): "תרין כרובים חד דכר וחד נוקבא, למהוי דביקין אלין באלין בחביבותא". [ונכפלו הדברים גם בספר זהר חדש (פרשת תרומה דמ"ג ע"א) עיין שם].

ובס"ד עוד מצאתי שם בספר הזהר ח"ג (דנ"ט ע"א): "תרין כרובין דכר ונוקבא, מישרים ודאי, ועל דא ועמים במישרים, וכתוב וישמע את הקול מדבר אליו, מבין שני הכרובים וידבר אליו, רבי יצחק, אמר מכאן אוליפנא, דבכל אתר דלא אשתכח דכר ונוקבא, לאו כדאי למחמי אפי שכינתא, הדא הוא דכתיב ישבו ישרים את פניך, ותנינן כתיב צדיק וישר הוא, דכר ונוקבא, אוף הכא כרובים דכר ונוקבא, ועלייהו כתיב אתה כוננת מישרים, ועמים במישרים, ובגין כך ופניהם איש אל אחיו", הרי לנו מפורש בכמה מקומות בספר הזהר הקדוש דהכרובים היו אחד בצורת זכר ואחד בצורת נקיבה, ועיין מה שכתבו לבאר רבותינו מפרשי הזהר ח"ג בספר אור החמה, ומקדש מלך, והרמ"ז ז"ל ודוק. [וק"ק שבהגהות ניצוצי זהר שם ושם לא ציין המקבילות הנ"ל שהבאתי בס"ד].

וכתב רבינו הגר"א ז"ל בביאורו לספר תיקוני זהר (תקן ל"ח): "מבין כו', כמו שכתוב שם בפסוק מבין שני הכרובים: דאינון ד"ו

פרצופים - נ"ה, והם דוגמת זכר ונקיבה", ועוד עיין היטב בספר הזהר ח"א (די"ח ע"א) ודוק היטב.

ובן ראיתי בספר ברית מנוחה (הדרך החמישית דק"ג סע"ב מהדורת תשנ"ט) שכתב: "ועל כן אמרו **חכמינו ז"ל** שהכרובים היו כדמיון זכר ונקיבה מפני המשפיע והמקבל", וכבר ידעת מה שהביא הגאון חיד"א ז"ל בספרו שם הגדולים חלק ספרים (מערכת ב' אות קי"ג) משם הרב עיר וקדיש מהר"ר יעקב צמח ז"ל בספרו לחם מן השמים דמחבר ברית מנוחה **היה קודם** לתנא רבי שמעון בר יוחאי ע"ש, וחזר וכתב כן בשם הגדולים שם (קונטרס אחרון מערכת ק' אות א'), ועוד עיין שם (מערכת ז' סוף אות ח') ועיין בחיבורי שם בצלאל (סימן י"א דף ע"ח) ודוק.

ועוד ראיתי לחד מן קמאי תלמיד תלמידי הרמב"ן ז"ל, הוא רבינו יצחק דמן עכו בספרו מאירת עינים (פרשת תרומה דקנ"ט סע"ב) כתב בענין הכרובים: "דמות זכר ונקיבה וכו' ודע כי הכרובים זיי"ן נו"ן [נ"ל זכר ונקיבה]" וכו' עיין שם, ורבינו יצחק אברבנאל ז"ל שמות (כ"ה י') כתב: "לפי שהיות על הארון שני כרובים בצורת ילדים קטנים זכר ונקיבה וכו', והיו הכרובים שנים, אחד בצורת זכר ואחד בצורת נקיבה", וחזר וכתב כן בפירושו לספר מלכים א' (פרק ח'): "ולא אחדל מלומר בזה עוד רמז אחר כפי הנגלה, והוא שהיו הכרובים ההם על הארון כדמות שני ילדים קטנים, והיה כפי מה שאמרו חז"ל אחד בצורת זכר ואחד בצורת נקיבה, להעיר שכל איש ואשה אשר מבני ישראל המה מילדותם יתמידו ויכלו ימיהם על תורת אלקים ויהגו בה יומם ולילה, אם בקריאתה ואם בקיום מצותיה ושבזה יזכה נער את ארחו, ובזכות התורה אשר ילמדו מנערוֹתם יהיו פורשי כנפים למעלה וידבקו בעליונים", ושם (פרק י"ב) כתב: "אולי היו שני העגלים [שעשה ירבעם] זכר ונקיבה כמו שאמרו חז"ל בכרובים" עיין שם.

והקדוש רבי שלמה מולכו זצוק"ל הי"ד ספר המפואר (דף ח' דפוס אמשטרדם) כבר ידעת שאמרו רז"ל שהכרובים שהיו בכפורת הארון שהאחד היתה לו צורת זכר והאחד היתה לו צורת נקיבה. וכו' ועתה צוה שיעשו צורת זכר ונקיבה בכפורת ארון הקדש אשר בו לוחות הברית, כי בכל מקום אסור לעשות צורה כל שכן במקום קדש הקדשים, וכו' לכן צוה לעשות צורת זכר ונקיבה ואמר בכרובים "ופניהם איש אל אחיו וכו' ע"ש, וכתב הרב הספורנו ז"ל שמות (כ"ה כ'): "וכבר אמרו שהכרובים זכר ונקיבה היו", ובספר שפתי כהן שמות שם (פסוק י"ח): "והיו שני הכרובים זהב כי הכל מקבל מחדס ודין, והיו מקשה להורות על האחדות, והיו זכר ונקיבה להורות על המשפיע ומושפע", ומהר"ם פאפירש ז"ל בספר תורה אור (פרשת תרומה) כתב: "ועל דעת רבותינו הכרובים הם צורת אדם וכו' פירוש כי מט"ט וסנד"ל וכו' והם זכר ונקיבה, וכן כתב בספר מדרש תלפיות (ענף ארון דמ"ב ע"ג וע"ד) ועוד לו שם (ערך כרובים ד"ע סע"ד) ועוד ועוד, וכל זה אישתמיט מיניה דהרב תורת תמימה ז"ל.

ועזרני השי"ת ועתה מצאתי בספר תוספות השלם על התורה ויקרא (ט' ד' די"ג ע"א): "הכרובים שבמקדש היו כעין זכר ונקיבה", ובודאי רבותינו בעלי התוספות ז"ל לא ראו לספר הזהר כנודע, ועם כל זה כתבו שדמות הכרובים כעין זכר ונקיבה היו, וממה נפשך או שכך הבינו בפשיטות דברי התלמוד ביומא הנ"ל, וכדכתבו רבינו בחיי והנצי"ב ודעימייהו כנ"ל.

או שלבעלי התוספות היה מקור אחר בדברות חז"ל במדרשים שהיו לפנייהם שהכרובים דמות זכר ונקיבה היו, ולפנינו אינו נמצא מדרש זה ונאבד ולידינו לא בא, כמו עוד הרבה מדרשי רז"ל שהיו לפני רבותינו הראשונים כמלאכים ע"ה, ואבדו מאתנו בצוק העיתים ואורך הגלות ולפי שעה לא באו לידינו, וכמו שכתב בארוכה הגאון רבי יעקב שור ז"ל בספרו משנת יעקב (חלק בעי חיי דף פ"ח), וכן כתב

הגאון רבי יוסף זכריה שטערן ז"ל בשו"ת זכר יהוסף (סימן ע"ח אות כ"ד), ועיין לגאון רבי אברהם בן רבינו הגדול הגר"א בספרו רב פעלים ואכמ"ל. [וכן כתב בהגהות מהר"צ חיות ז"ל חולין (פ"ד א') ע"ש, אלא שדבריו צ"ע כי הדברים נמצאים במדרשים שלפנינו (ס"פ פינחס) עיין שם במדרש רבה ותנחומא].

ואחתום בפרפרת כל שהוא שראיתי בס"ד כי תיבות "ועשית שנים כרבים", עולים בגימטריא "מלמד כי היו דמויות שלהם כמו זכר ונקיבה", חושבנא דדין כחושבנא דדין. [ובאופן אחר קצת, תיבות "שנים כרובים" ע"ה, בגימטריא "כדמות דזכר ונקיבה" ודוק].